

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Kogukonnaharidus ja huvitegevus

Ketrin Kastehein

KOGUKONNAPRAKTIKA AINEKAVA TALLINNA TÕNISMÄE

RIIGIGÜMNAASIUMILE

Loov-praktiline lõputöö

Juhendaja: Külli Salumäe, MA, TÜ VKA huvihariduse õpetaja

Viljandi 2023

Resümee

Kogukonnapraktika ainekava Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumile.

21. sajandil on muutunud elukestev õppimine kiirete tehnoloogiliste ja majanduslike muutuste tõttu aina olulisemaks. Formaalse, mitteformaalse ja informaaalse õppimise käsitlemine vastanduvatena ei ole kooskõlas õppimise tervikliku olemusega. Sestap käsitleb lõputöö õppimist loetletud õppimise vormide tervikuna. Õppimise eest vastutab õppija, kuid nii õpikeskkond kui õppimise toetaja peaksid soodustama õppija aktiivset osalemist õppeprotsessis. Kooli, pere ja kogukonna koostöö tulemusel on õppimise mõju õpilasele suurem – õppija mõistab ühiskonna toimimise protsesse seeläbi paremini. Erinevate poolte koostöö aitab kaasa õpilase mitmekülgsel arengul. Käesoleva loov-praktilise lõputöö eesmärgiks õppimise terviklikkust toetava kogukonnapraktika ainekava loomine Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumile. Lõputöö tulemusena valmis kogukonnapraktika kursuse ainekava, mille eesmärgiks on saada kogemus huvipakkuvas valdkonnas, et kasvatada valmidust kodanikualgatuseks ja ettevõtlikkuseks ning kujuneda hoolivaks inimeseks kaaslaste ja ümbritseva keskkonna suhtes. Kursusel seab õppija nii isikliku arenguga seotud kui ka kogukonda panustamisega seotud eesmärgid ning reflekteerib oma kogemust praktikapäevikus. Ainekava leiab rakendust 2023/2024 õppeaasta sügisel, kui Tõnismäe riigigümnaasiumis alustab õppetööd Tõnismäe Riigigümnaasiumi esimene lend.

Võtmesõnad: formaalne ja mitteformaalne õppimine, õppija toetamine, ainekava loomine, kogukonnapraktika

Abstract

Community Service Programme Syllabus for Tallinn's Tõnismäe Upper Secondary State School.

Lifelong learning has become increasingly important in the 21st century due to fast technological and economic developments. Approaching formal, non-formal and informal learning as discrete categories is not in compliance with comprehensive learning. Therefore, this paper addresses learning as a whole, including all three previously mentioned categories. The student is responsible for their learning, however, the environment and the leader of the learning must encourage active participation in the learning process. Cooperation between schools, families and the community has a greater impact on the student – the learner understands more about the processes of the society's functions. Collaboration between different parties contributes to various developments for students. The purpose of this thesis is to create a syllabus about the community service programme for Tallinn's Tõnismäe Upper Secondary State School which supports learning as a whole. The outcome of this paper is a community service programme syllabus which objective of learning is to gain experience in the field of interest in order to develop willingness for citizens initiative and entrepreneurship; furthermore, to form into a caring person towards peers and the surrounding environment. During the course, the learner sets goals related to both personal development and contribution to the community, meanwhile reflecting them in a practice diary. The syllabus will be implemented in the fall of the 2023/2024 academic year, when the first students of Tallinn's Tõnismäe State Upper Secondary School will begin their studies.

Keywords: formal and informal learning, learner support, creating a syllabus, community service programme

Sisukord

Sissejuhatus.....	6
1. Õppimise käsitlus 21. sajandil	8
1.1. Riikliku õppekava alusel õppimine ja lõiming teiste õppimise vormidega	8
1.2. Õppiija toetamine	11
1.3. Kogukonnas õppimine	13
2. Ainekava koostamise protsess	16
2.2. Ainekava koostamise lähtepunktid	16
2.3. Kursuse ülesehitus	19
2.3.1. TORGi õppeaastate jagunemine – huvi, pühendumus, tulemus	20
2.3.2. <i>Kursuse toimumise aeg, maht ja õppekorraldus</i>	21
2.3.3. <i>Praktikapäevik</i>	22
2.4. Kogukonnapraktika kursuse 1. aasta ülesehitus.....	24
2.4.1. <i>Sissejuhataav tund – lähtepunkti määratlemine</i>	25
2.4.2. <i>Praktikalaat – ideede jagamine ja korrigeerimine</i>	26
2.4.3. <i>Mentortund 1. aastal – eesmärkide seadmine</i>	27
2.4.4. <i>Lähikonna praktika – kirjeldus ja refleksioon</i>	27
2.5. Kogukonnapraktika kursuse 2. aasta ülesehitus.....	27
2.5.1. <i>Mentortund 2. aastal – lähtepunkti ja eesmärkide seadmine</i>	28
2.5.2. <i>Koolikogukonna praktika – kirjeldus ja refleksioon</i>	29
2.6. Kogukonnapraktika kursuse 3. aasta ülesehitus.....	29
2.6.1. <i>Mentortund 3. aastal – lähtepunkti ja eesmärkide seadmine</i>	30
2.6.2. <i>Huvipakkuva valdkonna praktika – kirjeldus ja refleksioon</i>	31
2.6.3. <i>Kokkuvõttev tund – õpikogemuse mõtestamine</i>	32
2.6.4. <i>Praktikalaat – kogemuse jagamine ja arutelu</i>	32
2.7. Kursuse hindamine ja tagasisidestamine	32
2.8. Edasised võimalikud sammud kursuse arendamisel	33

3. Refleksioon	34
Kokkuvõte.....	38
Kasutatud allikad	40
Lisa 1. Kogukonnapraktika ainekaart	45
Lisa 2. Kogukonnapraktika kursuse ülesehitus.....	47
Lisa 3. Praktikakogemuse refleksioon	49
Lisa 4. Kogukonda panustamise tulemuse analüüs.....	50
Lisa 5. Praktikakogemuse jagamise kriteeriumid	51

Sissejuhatus

2023. aasta sügisel avatakse Tallinnas kolm uut riigigümnaasiumit. Mina alustasin 2023. aasta veebruaris koolielu korraldajana tööd ühes neist – Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumis (TORGi). Koolielu korraldajana on üheks minu peamiseks töövaldkonnaks mitteformaalse õppe kavandamine. Esimeseks suureks ülesandeks selles valdkonnas paluti leida TORGi õppekavast osi, mis võiksid olla mitteformaalne õppimine. Siinkohal tekkis mul ebakõla valdavate käsitlustega, kus mitteformaalset õppimist defineeritakse peamiselt sellena, mida formaalne õppimine ei ole ehk kuidas saaks olla TORGi õppekavas kohta mitteformaalsele õppimisele? Pigem tuleb leida võimalusi riikliku õppekava alusel toimuva õppetöö ja mitteformaalse õppimise lõimimiseks. Kirjanduse abil seda lahti mõtestades jõudsin järeldusele, et õppimine pole diskreetselt formaalne või mitteformaalne, õppimine on terviklik, millel on aspekte, mis liigituvad formaalseteks või mitteformaalseteks (Colley *et al.*, 2003).

Õppimine on elukestev protsess, mis toimub sujuvalt keskkonnast olenemata. Elukestev õpe on tõusnud aina tähtsamale kohale ühiskonna vananemise ning tehnoloogia kiire arenemise tõttu. Inimestel tuleb olla valmis enesetäiendamiseks elu jooksul, täiendada või ümber õppida, et püsida tööturul. (Haridus- ja Teadusministeerium [HTM], 2019) Tänapäeva noortel on hea töökoha ja palga kõrval vaja hoolitseda oma lähedaste, kogukonna ja planeedi heaolu eest. Ebakindlates oludes hakkama saamiseks on õppijates vaja arendada uudishimu, kujutlusvõimet, paindlikkust ja enesejuhtimisoskusi. (Howells, 2018) Elukestev õpe toetab muutustega hakkama saamist ning endale sobiliku tuleviku kujundamist (UNESCO Institute for Lifelong Learning [UIL], 2020). Selleks on vaja, et õppimine lähtuks õppija vajadustest, võimestaks õppijat ja looks eeldused täisväärtuslikuks eluks ja eneseteostuseks tööelus, kodanikuna ja isiklikus elus (HTM, 2019).

Vabaühenduste Liit (VL) algatas Eestis 2012. aastal kogukonnapraktika programmi, mis on kohandatud kodanikuhariduslikest programmidest *International Baccalaureate* „*Creativity. Action. Service*“ ja *Community Service*. Nendes programmides osalevad noored kodanikualgatustes. VL on loonud kogemusõppel põhineva kogukonnapraktika, mille jooksul õpilane läbib mõnes vabaühenduses 10-15 tunnise praktika. Kogukonnapraktika kursus on loodud toetamaks ühiskonnaõpetuse tunde kodanikuhariduse teemal. (Galazan *et al.*, 2016) Tõnismäe Riigigümnaasium näeb, et kogukonnapraktikat võiks sooritada ka kogukondades, mis pole juriidilised isikud. Kursusega taotletakse õppija üldpädevuste arenemist ja arusaamade kujunemist ümbritsevatest võimalustest suhestudes teistega. Seega on vajadus

kavandada kogukonnapraktika, mille sooritamine on arendav nii õppijale endale kui kogukonnale, millesse ta panustab. Põhikooli riiklikus õppekavas (2011) tuuakse välja, et kooliastme lõpuks taotlevate teadmiste, oskuste ja hoiakute saavutamist ning valdkonnapädevuste kujunemist esitatakse õpitulemustena ainekavades. Gümnaasiumi riiklikus õppekavas (2011) tuuakse välja üldpädevuste kujunemise õppeainete õpitulemuste kaudu, aga ka läbivate teemade kaudu nii ainetundides kui ka tunni- ja koolivälistes tegevustes.

Lõputöö eesmärgiks on õppimise terviklikkust toetava kogukonnapraktika ainekava loomine Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumile. Eesmärgi saavutamiseks seadsin endale järgmised **ülesanded**:

- mõtestada õppimine 21. sajandil;
- viia end kurssi Eesti koolides rakendavate kogukonna programmidega;
- tutvuda Tõnismäe Riigigümnaasiumi õppekavaga;
- luua kogukonnapraktika ainekava ja kursuse ülesehitus Tõnismäe Riigigümnaasiumile.

Lõputöös loodav ainekava leiab rakendust 2023/2024 õppeaasta sügisel, kui Tõnismäe Riigigümnaasiumi esimene lend alustab õppetööd.

Lõputöö jaguneb kolmeks. Esimeses peatükis annan ülevaate õppimise käsitusest 21. sajandil. Teises peatükis selgitan kogukonnapraktika ainekava koostamise protsessi. Kolmas peatükk on minu refleksioon, mille kirjutasin Gibbsi (2013) kogemusest õppimise refleksiooni etappide järgi.

1. Õppimise käsitlus 21. sajandil

Tihti mõistetakse elukestvate õpet täiskasvanute ja vanurite õppena või töösuskute arendamisena. Elukestev õpe on kogu elukaarel toimuv õpe, see toimub nii haridussüsteemi sees kui ka sellest väljaspool igapäevaelus. Õppimine on kõigile ja toimub väga erinevates keskkondades ning olukordades, nii näost näkku, distantsilt, veebis ja hõlmab endas igasugust teadmiste omandamist. Elukestev õpe on oluline populismi tõusu ja valeinformatsiooni leviku tõttu, see toetab aktiivsete ja informeeritud kodanike kasvu. Elukestev õpe vähendab töötust ja arendab ettevõtlikkust erinevate oskuste ja loovuse arendamisega. Elukestev õpe on maailma, riikide ja piirkondade jätkusuutliku arengu komponent. Vananev rahvastik ja suurenev migreerumine ning tehnoloogia kiire areng ja tööturu muutused mõjutavad ka haridussüsteeme. Õppimine ei ole pelgalt haridusvaldkonna teema, vaid kätkeb endas inimest tervikuna ning seetõttu tuleb mõtestada kogu elukaarel toimuvat õppimist ümber ja mõelda, milline roll on erinevatel institutsioonidel, tehnoloogia kasutusel ja teadmiste allikatel. Selline mõtteviis eeldab, et haridusasutustest saavad elukestva õppe asutused. Fookus üksikutelt ainetelt kindlatele õpigruppidele peaks liikuma kõigi kogukonna liikmete kaasamisele õppimisse. Kohalikke kogukondi ja õppijaid nähakse muutuste algatajatena. See aga eeldab õppijate ettevalmistamist elukestvateks õppijateks ning asutustelt õppimise võimaldamist east sõltumata. Õpetaja roll vajab samuti sel juhul uut mõtestamist. Õpetajast saab õppimise eestvedaja – oluline on õppijas tekitada huvi ja arendada sotsiaalseid pädevusi. (UIL, 2020)

1.1. Riikliku õppekava alusel õppimine ja lõiming teiste õppimise vormidega

“Haridus selle erinevates vormides (formaalne, mitteformaalne, informaalne) toetab inimese igapäevast toimetulekut, aga ka ressursiloomet tulevikuks” (HTM, 2019, lk 73). Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (PGS) järgi toetatakse Eesti üldhariduses õpilase vaimset, füüsilist, kõlbelist, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut. Gümnaasiumi ülesandeks on luua tingimused õppija teadmiste, oskuste ja väärtushoiakute omandamiseks võimaldamaks jätkata tõrgeteta õpiteed kõrgkoolis või kutseõppeasutuses. (PGS, 2010) Gümnaasiumi riiklikus õppekavas (2011) on kohustuslikeks läbivateks teemadeks 1) elukestev õpe ja karjääri planeerimine, 2) keskkond ja jätkusuutlik areng, 3) kodanikualgatus ja ettevõtlikkus, 4) kultuuriline identiteet, 5) teabekeskond, 6) tehnoloogia ja innovatsioon, 7) tervis ja ohutus, 8) väärtused ja kõlblus.

Formaalset, mitteformaalset ja informaalset õppimist seletatakse mitmel erineval moel ning tihti sõltub mõistete tähendus kontekstist (Karu *et al.*, 2019). Autorid käsitlevad vastavalt oma valdkonna spetsiifikast ja huvist neid mõisteid. Selle tõttu on õppimise vormid tihti

üksteisele vastanduvad või on käsitlused üksteisele vastuolulised. (Colley *et al.*, 2003) Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035 (HTM, 2021a) dokumendis on neid kolme õppimise vormi selgitatud järgmiselt:

1. **Formaalõpe** on koolis (formaalses õppeasutuses – koolieelses lasteasutuses, üldharidus-, kutse- ja kõrgkoolis) õppekava alusel eesmärgistatud õppimine, mille läbiviijaks on spetsiaalse ettevalmistuse ja kvalifikatsiooniga õpetajad. Eestis on formaalne õpe kohustuslik põhikooli lõpuni või 17-aastaseks saamiseni (PGS, 2010). Kuigi õpe on eesmärgistatud, siis enamasti pole need sõnastatud õppijate poolt ning õppetulemusi hinnatakse. Eestis tehakse seda riiklikult kinnitatud õppekava järgi (Gümnaasiumi riiklik õppekava [RÕK], 2011);
2. **Mitteformaalõpe** on väljaspool kooli eesmärgistatud vabatahtlik õppimine, mille läbiviijaks võib olla nii professionaal kui ka vabatahtlikud või eakaaslased;
3. **Informaalõpe** on igapäeva sotsiaalsetes olukordades tava teadmisi omandades väljaspool eesmärgistatult kavandatud õpikeskkonda. Õppimine võib olla nii eesmärgistatud kui ka eesmärgistamata ning õppe tulemused ei pruugi olla kohe nähtavad.

Põhikooli- ja gümnaasiumi seaduse järgi (2010) on huvitegevus koolis toimuv või kooli korraldatud kooli õppekava läbimist toetav või muu õppekavaväline tegevus.

Huvitegevuse eesmärgiks on sihtgrupi kaasamine, sotsiaalsete ja üldoskuste arendamine, huvi äratamine läbi huviala tegevuste ja õppe (HTM, 2021b). Huvitegevuse kui mitteformaalõppe roll on pakkuda vaheldust perele ning toetada andekaid annete arendamisel (Murasov *et al.*, 2022).

Eesti koolides on võimalik arvestada mitteformaalõppes kogetut formaalõppe osana. Ühtne süsteem puudub ning arvestamine sõltub nii koolist kui ka piirkonnast. Peamised praktikad on järgmised (Murasov *et al.*, 2022):

- õpilasel on võimalus põhikooli valikõppeaine või gümnaasiumi valikkursus üle kanda, nt huviringis või õpilasesinduses osalemine jne;
- õpilasel on võimalus kolmanda kooliastme kohustusliku loovtöö või gümnaasiumiastme uurimis-praktiline töö teha väljaspool kooli;
- õpilasel on võimalus mitteformaalses õppes omandatuga saada arvestatud kohustusliku õppekava osa, nt spordikool liikumistunni asemel, kunstiring kunsti tunni asemel.

Selleks, et eelnimetatud alternatiivid saaksid toimida formaalhariduses, on vaja luua süsteem mitteformaalõppe kogemuste arvestamiseks. Koolil on oluline roll luua tingimused ja kord selleks. Protsessi lihtsustab, kui kooli õppekava õpiväljundeid kirjeldatakse komplekselt ja valdkonnapõhiselt. Ka mitteformaalõppe tulemused tuleb sõnastada senisest selgemiini mõõdetavamateks ja arusaadavamateks võttes kasutusele näiteks kirjeldav hindamissüsteem, kus õppija tulemused on fikseeritud. Sellele lisaks nähakse, et õppija koostab ka portfoolio, milles on täpsustatud tegevuste sisu. Hindamisel on oluline roll õppijal, kes vajab enesehindamisel ja -analüüsil juhendaja tuge arengu ja omandatud oskuste lahti mõtestamisel. (Murasov *et al.*, 2022)

Mitteformaalõppe arvestamine formaalõppes vähendab õpilase ülekoormust, st õppijal pole vaja enam sama asja õppida erinevates vormides. Niisamuti tõstab see õpimotivatsiooni osaleda mitteformaalõppes, mis soodustab noore mitmekülgset arengut. Mitteformaal- ja formaalõppe säärane lõimimine viitab individualiseeritud õpiradade kujundamisele. Nende lõimimine võimaldab personaalsemaid õpivõimalusi erinevate tasemete ja vajadustega inimestele. Lõimides on hea võimalus õppijal arendada oma refleksioonioskust, mis aitab kujuneda ennastjuhtivaks inimeseks. (Murasov *et al.*, 2022; HTM, 2019)

Keeruline on jõuda ühisele arusaamale mitteformaalse õppimise ja formaalse õppimise erinevustest. Samuti viib vastandamine stereotüüpiseerimisele ja ühe või teise õppimise vormi nõrkuste otsimisele. Pigem on tegemist õppimise tunnustega, millele on lisatud nimetusi nagu formaalne või mitteformaalne. Vastandumine formaalõppele annab aluse dihhotoomiale. (Colley *et al.*, 2003) Formaalset, mitteformaalset ja informaalset õppimist ei saa defineerida kindlate õppimise vormidena, mis eksisteerivad vaid konkreetsete vormidena.

Mitteformaalõppe fookuses on õppimine tegutsedes. Keskendudes vaid sellele, kuidas õpe toimub, on liiga kitsas tõlgendus õppimise vormile. (Norqvist & Leffler, 2017) Füüsilise keskkonna järgi õppimise vormide liigitamine on samuti eksitav, sest võttes aluseks, et mitteformaalõpe on koolist väljaspool toimuv tegevus, siis tekitab ebakõla koolides toimuva huviringi liigitamisel mitteformaalõppeks. Tihti kasutatakse koolide ruume erinevate täiskasvanuhariduse tegevusteks. Kogukonnas ruumide jagamine on hea ressursi kasutamine ning niiviisi on võimalik jõuda rohkemate huvilisteni. Ruum ise ei määra, kas tegemist on formaalse või mitteformaalse õppimisega. (Murasov *et al.*, 2022; Põlda *et al.*, 2021)

Mitteformaal- ja formaalõppe mõistmine sõltub inimese tõlgendusest, mis omakorda näitab, milline on inimese suhtumine õppimise vormidesse. Peetakse võimalikuks formaal- ja mitteformaalõppe vastandamist Euroopa poliitilisel tasandil, et tõendada mitteformaalõppe väärtust formaalõppe kõrval. (Norqvist & Leffler, 2017) See aga loob teoreetilisel tasandil

mõistete tähenduse ebakõla ning on viinud mõiste tähenduste paljususeni (Colley *et al.*, 2003).

Mõeldes õppimisest rohkem sotsiaalsest praktikast kui õppimise vormide vastandamisest vähendaks ühe või teise õppimise vormi ülimuslikkust. Samuti kaotaks ära vaeleusaama erinevate õpiteooriate ja -meetodite rakendatavuse vaid kindlale õppimise vormile. Kõikidel õpiteooriatel ja -meetoditel on oma võimalused igasuguses õpiolukorras. Selline lähenemine vajab aga suurt muutust õppimise ja hariduse selgitamisel. (Colley *et al.*, 2003) Uurijatel on tekkinud ka küsimus, kas mitteformaalõpe üldse eksisteerib (Norqvist & Leffler, 2017; Colley *et al.*, 2003). Mitteformaalõpet pole võimalik defineerida kasutades argumente seoses sellega, mida formaalõpe ei ole (Norqvist & Leffler, 2017). Colley jt (2003) uurimuses tuli välja, kui sarnased on in- ja mitteformaalõppe tunnused ning kuidas erinevates õpiolukordades need mõisted kattuvad. Vastandamise asemel on oluline leida nende vaheliste seoste mõju.

Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035 (HTM, 2021a) näeb, et perioodi lõpuks toimub õppetöö väljaspool klassiruumi erinevates ettevõtetes, noortekeskustes, hariduskeskustes, muuseumites, raamatukogudes, kultuurikeskustesse, looduses jne. Juba praegu toetatakse koolis läbitut ka erinevate asutuste programmidega, näiteks projektitöö või muuseumipedagoogika, kus asutused arvestavad oma pakkumistes õppeasutuste õppekavadega. (Valk, 2019)

1.2. Õppija toetamine

Mõistes haridust ühiskonna sotsiaalse ja kultuurilise taastootmise või majandusarengu ühe mehhanismina, väärtustatakse kvantitatiivset õpiedu (Valk, 2019). Haridusvaldkonna arengukava (2021a, lk 5) järgi “annab haridus võimaluse avastada ja arendada enda kui õppija võimeid ja oskusi ning kujuneda terveks ja tegusaks ühiskonnaliikmeks. Hariduse kaudu kestab kultuur, haridus aitab inimestel kujundada oma identiteeti ning suhestuda mineviku, oleviku ja tulevikuga”. Õppimise hindamine peaks liikuma kujundava hindamise suunas, kus on nii õppijal kui ka õpetajal oluline roll arengu lahti mõtestamisel. Lõpptulemuse hindamise asemel tuleks välja selgitada õppija algtase, seada ühiselt eesmärgid ning selle poole püüdlemise viisid ja vahendid. Nii osaleb õppija õppeprotsessi kavandamises ning võtab vastutuse õpitulemuste saavutamise eest. (HTM, 2014) Fullan jt (2020) soovivad tulemuste mõõtmiseks määrata kindlaks, mis on õppija jaoks tähtis, seejärel tuleks õppimise läbiviijal kirjeldada sõnaliselt, millised on head tulemused õppimise ja arengu erinevatel tasanditel.

Sarnaselt on mõtestanud ka Põlta jt (2021) viidates liikumist selle suunas, kus õppija seab üldiste eesmärkide raames endale isiklike eesmärgid. Nii toimuks õppimine olenemata keskkonnast ning selline lähenemine suurendaks osaleja huvi teadmiste, oskuste ning peamiselt kogemuste omandamise vastu. Õppe läbiviijal nähakse siinkohal pigem toetavat rolli õppija aktiivse osalemise soodustamisel. Õppimise eest vastutaks õppija ise. Ka Haridusvaldkonna arengukava (2021a) üheks strateegiliseks eesmärgiks peetakse valikurohkeid ja kättesaadavaid õpivõimalusi ning sujuva haridustasemetete ja -liikide vahelise liikumisega haridussüsteemi.

Pakkudes õpituatsioonis võimalusi, olles avatud kriitikale ja vältides millegi pealesurumist, loob õpetaja avatud keskkonna, kus õppijatel tekib suurem võimalus leida oma isiklikud huvid ja eesmärgid. Kui aga õppijad ei näe seoseid oma isikliku elu ja õppetöö vahel, siis ei tunnetata nad ka avatud keskkonna mõju ja võimalusi isiklike huvide ja eesmärkide leidmisel. Seega, valikuvabadus õppetöös ei pruugi olla kõikide õppijate jaoks oluline. Õpetaja roll on saada aru, millised on õppijate isiklikud huvid ja eesmärgid, et aidata neil leida seoseid õppetöö ja isikliku elu vahel. Õpetajal tuleb olla eriti toeks nendele õpilastele, kellel pole veel välja kujunenud isiklikud huvid ja eesmärgid. (Assor *et al.*, 2002)

Ka Fullan jt (2020) toovad välja ühiskondlike muutuste tõttu ei piisa enam sisupõhistest teadmistest ja saavutustest. Võrreldes 19. ja 20. sajandiga, on 21. sajandil vaja töömaailmas hakkama saamiseks teistsuguseid oskusi. Paljud autorid on üritanud sõnastada, milliseid oskusi on 21. sajandil vaja. Suto ja Eccles (2014) koondasid oma uurimuses kokku erinevaid käsitlusi ning enamikes neist oli oskustena mainitud koostööd, kriitilist mõtlemist, suhtlust ja loovust. Fullan jt (2020) toovad välja, et 21. sajandi oskustest on räägitud pea 20 aastat, kuid neid pole õppija toetamisel praktikas rakendatud või tulemuslikult hinnatud. Nemad räägivad sügavast õppimisest, mis on kuue universaalse pädevuse – iseloom, kodanikutunne, koostöö, suhtlus, loovus, kriitiline mõtlemine – arendamise protsess. Kuigi need on sarnased 21. sajandi oskustega, siis nemad toovad välja kuue universaalse pädevuse kõikehõlmavuse, täpsuse ja mõõdetavuse Iseloomu kujundamine ning kodanikutunde arendamine on aina olulisem keerulistele ülesannetele keskendumisel, vastutuse võtmisel, maailma eest hoolitsemisel ja sellesse panustamisel. Seetõttu peetakse univeraalseid pädevusi kõikehõlmavaks. Nad on sõnastanud iga pädevuse omadused ja oskused, et neid saaks praktikas rakendada. Pädevuste mõõtmiseks loodi õppimise arengutasemed, et hinnata õppija lähtepunkte ja töötada välja ühine plaan nende arendamiseks. Sügava õppimise kavandamisel on neli elementi, millest lähtuda: 1) **õppemeetodid**, kus keskendutakse uute teadmiste hankimisele ja kasutamisele igapäevaelus; 2) **õpipartnerlused**, mis ühendavad õpilasi

kohalikul, riiklikul ja üleilmsel tasandil; 3) ajakohased füüsilised ja virtuaalsed **õpikeskkonnad**; 4) **digioppe** kasulik rakendamine õppimise tõhustamisel.

Eesti üldhariduses peetakse aine- ja valdkonnapädevuste kõrval oluliseks üldpädevusi – kultuuri- ja väärtuspädevus, sotsiaalne ja kodanikupädevus, enesemääratluspädevus, õpipädevus, suhtluspädevus, matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus, ettevõtlikkuspädevus, digipädevus. Nende arendamiseks eraldi õppeainet ei ole, vaid nende arendamist eeldatakse ainetundides, tunni- ja koolivälises tegevuses. (RÕK, 2011)

1.3. Kogukonnas õppimine

Sõna kogukond kasutatakse paljudes kontekstides ning seda mõistetakse väga erinevalt. Seda, et kogukond on grupp inimesi, kellel on midagi ühist, on mõisteta. Keeruline on aga jõuda kokkuleppele, millised on need tunnused, mille alusel mõistetakse, et tegemist on kogukonnaga.

Rahvus on kujutletud poliitiline kogukond. Ka kõige väiksema rahvuse inimesed ei pruugi tunda või kokku puutuda kõigi oma rahvuskaslastega. Kogukonnad, mis on suuremad, kui pisikesed külakogukonnad, on kujutletud. (Anderson, 2006) Kogukonna idee on teostada grupina inimeste individuaalseid huve, mida poleks võimalik või on üksi raske saavutada (Lindenberg, 1997). Inimesed suurendavad omavahelise suhtluse kaudu isikliku heaolu ning saavad kasu koos tegutsemisest. Tihti on kasu mitmeotsarbeline, näiteks parandatakse ühise eesmärgiga nii füüsilist kui ka sotsiaalset heaolu. Kuna inimesed sõltuvad üksteisest eesmärkide poole pürgimisel, siis moodustatakse kogukonnad, et neid oleks hõlpsam saavutada. Mitmesugune kasu soodustab tihti ühe eesmärgi täitmisel ka teiste eesmärkide elluviimist. See omakorda suurendab inimeste heaolu, ehk mida rohkem eesmärgi inimene saab ühes grupis saavutada, seda parem. Seega on kogukond heaolu kasvatamise grupp indiviidide ühiste eesmärkide saavutamiseks. Kogukond traditsioonilises mõttes oli geograafilisel piirkonnal paiknev, kuid tänapäeval saab kogukond olla nii naabruskond kui ka töökogukond või vabatahtlik ühendus. (Lindenberg, 1996, viidatud Volker *et al.*, 2006 j)

Kogukonda kuulumisel kasvab inimeste sotsiaalne sidusus, mis võib hõlbustada elu. Kodanikuosaluse võrgustikud soodustavad koostööd ja suhtlust ning seeläbi võimaldavad lahendada ühiselt probleeme. Omakasupüüdlusi aitab vähendada liites majanduslikud ja poliitilised vaated probleemide lahendamisele. Erinevad sotsiaalsed võrgustikud tekitavad meietunnet, mis suurendavad liikmetes huvi kollektiivsete hüvede järele. (Putnam, 1995)

Kodanikuühiskonna kujunemine algas Eestis peale taasiseseisvumist. Eestis mõeldakse kodanikuühiskonna all kolmandat sektorit ehk ametlikult registreeritud mittetulundusühinguid ja sihtasutusi. See aga on mitteformaalsete huvirühmade seas tekitanud vastuolu, kuna niiviisi rahastusmudeli abil defineerimine on kitsas. (Annist, 2011)

Eestis 2014. aastal tehtud kogukondade uuringu (Vihma & Lippus, 2014) järgi on kogukondade peamine tekkimise ja edasiarenemise põhjus soov arendada kultuurilist tegevust ja suhtlust kohalike elanikega. Siiski on langenud pelgalt nendel põhjustel püsivate kogukondade hulk. Kogukondi luuakse ka probleemide lahendamiseks – proaktiivsed grupid ehk probleemide lahendamisele orienteeritud grupid ja reaktiivsed grupid ehk grupid, kes seisavad millegi vastu. Kogukond on saanud tänapäeval Eestis kuvandi, et see võiks olla hea vahend jagatud huvide seismise eest (Annist, 2021). Siinkohal nähakse kogukonda ka imerohuna, mis ühiskonna probleeme raviks. Kogukondlik tegevus on ühelt poolt traditsioonipõhine ning teisalt projektipõhine. Traditsioonide pärast käiakse koos, see loob võimaluse omavaheliseks suhtlemiseks, mis omakorda loob võimalused uuteks lühemaajalisteks projektideks. Kokkuvõtteks ütleb kogukondade uuring, et peamine ootus kogukondadele on üheskoos tegutsemise kaudu ühiskonna sotsiaalse sidususe loomine ja hoidmine. (Vihma & Lippus, 2014)

Primaarsed grupid on inimese intiimsed näost näkku suhtlemise grupid. Peamised primaargrupid, milles inimene on liige, on perekond, laste mängukaaslased, vanuritel naabrus- või kogukond. Need grupid on universaalsed ning kuuluvad inimese juurde igal tema arenguetapil. Sellistel gruppidel on mitmeid eesmärke, kuid need on fundamentaalsed inimese sotsiaalse loomuse ja ideaali loomisel. Primaarsed grupid on inimese kõige esimesed ja täielikud kogemused sotsiaalsest ühtsusest. (Cooley, 1929)

Haridusvaldkonna arengukava (HTM, 2021a) näeb ette lapsevanemate, kohaliku kogukonna, töandjate ja kodanikuühiskonna senisest aktiivsemat osalemist hariduses 2035. aastaks. On koole, mis teevad õpilaste peredega minimaalset koostööd (nt vaid infovahetus) ning on koole, kes kaasavad peresid kooliellu suuremal määral. Kui kool, pered ja kogukonnad omavahel koostööd teevad, on mõju õpilasele palju suurem. Alustades pidevalt ühises infoväljas olemist gruppides, kuhu ta kuulub. See aitab kaasa ühiskonna toimimise erinevate tahkude arusaamade kujundamisele. Kui osapooled teevad koostööd ja leiavad seoseid oma tegemistes, aitab see kaasa õpilase mitmekülgsele arengule. Kui aga õpilasel on päritoluperega sidemed nõrgad või need puuduvad üldse, on võimalik sellises koostöös leida tuge koolist, kogukondadest või teistelt suguvõsa liikmetelt. Õpilased, kes tunnevad toetust ja turvalisust peres, koolis ja kogukondades enda ümber, mõistavad õppimise tähtsust enam ning

neil on positiivsem suhtumine kooli ja haridustee jätkamiseks. (Epstein, 2010) Erinevate osapoolte koostöö sõltub tihti suhetest ning mitte nii palju osalejatest endast. Seega, kui keegi loobub, siis see mõjutab kogu süsteemi. Tugevad partnerlussuhted annavad juurde kindlustunnet mõelda julgelt ja loovalt. (Leonard, 2011)

Kogukonna programmid noortele peaksid põhinema isiklike kui ka sotsiaalsete oskuste arendamisel läbi tegevuste, mis aitaksid parandada noore hetkeolukorda ning oleksid mõjusad ka tema elueal ja hiljem. (National..., 2002) Kolmandat aastat on Tallinna erinevate linnaosade 14-aastastel koolinoortel olnud võimalus osaleda haridusuuenduslikus programmis *Gutsy Go* (Tallinn, 2023). See on kogukondlik programm Soomest, mis tõhustab noorte osalust ja ennetab sotsiaalset polariseerumist. *Gutsy Go* meetod õpetab noori otsima lahendusi rahu ja usalduse kasvatamiseks nende kogukonna heaks. Programmis otsivad noored nädala jooksul oma kogukonna kitsaskohtadele lahendusi ja viivad nende parandamiseks läbi tegevusi. Noorte projektidest sünnivad videod, mida jagatakse kohalikult ja ka sotsiaalmeedias, et inspireerida tervet riiki. Noorte juhendajateks on programmiks koolitatud õpetajad ja noorsootöötajad, kelle peamine roll on inspireerida ja julgustada noori grupis koostööd tegema ja juhendada igat õpilast oma potentsiaali rakendama. Noored saavad osaluse kogemuse panustades kogukonna muutustesse. Samuti omandavad noored oskused probleemide lahendamiseks. (*Gutsy Go, s.a.*)

Vabaühenduste Liit (VL) algatas Eestis 2012. aastal kogukonnapraktika programmi, millega toetatakse ühiskonnaõpetuse tundi kodanikuhariduslikel teemadel (Galazan *et al.*, 2016). Kasutusel on erinevaid viise, kuidas kogukonnapraktikat rakendatakse kooli õppekavasse. Mõnes koolis on see kohustuslik kursus näiteks ühiskonnaõpetuse osa või mõne õppesuuna osa, koolieksam või osa mõnest teisest kohustuslikust kursusest. Samuti pakutakse seda valikkursusena või vaba tahte alusel ühiskonnaõpetuse osana. (VL, *s.a.a*)

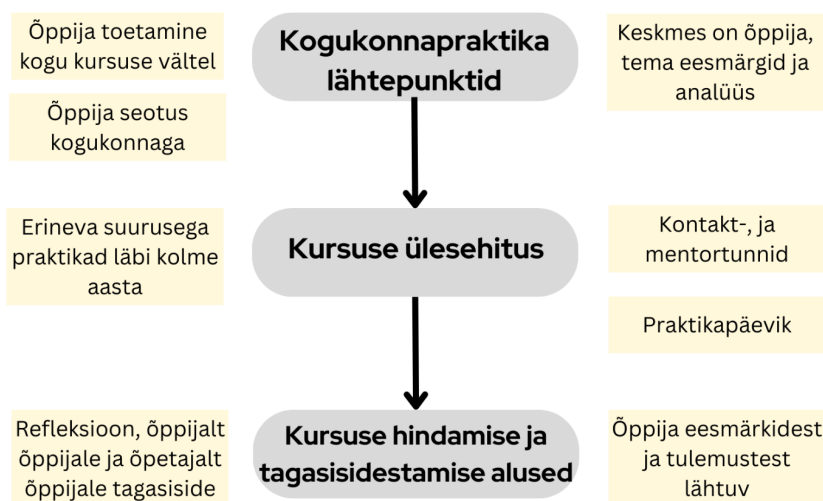
Kogukonnapraktika läbinud õpilastel on uuringu kohaselt olnud sellest kasu silmaringi laiendamisel, sotsiaalsete oskuste arendamisel, praktilise kogemuse saamisel ja kogukonda panustamisse innustumisel. Samuti on muutunud noorte hoiakud vabatahtliku tegevusse ja kodanikualgatustesse. Tõenäoline on, et programmi läbinud õpilased on tolerantsemad erinevate ühiskonna probleemide suhtes ning altimad panustama nende lahendamisse. Kitsaskohaks toob uuring välja, et olenevalt vabaühendusest, võivad õpilastele antavad ülesanded olla ühetaolised ning kunstlikult välja mõeldud. Eriti on probleem maapiirkondades piisavalt laia valikuga valdkondadega vabaühenduste leidmine. (Käger *et al.*, 2018) Programmi mõte on anda ja saada lisateadmisi vabatahtlikust tegevusest (Galazan *et al.*,

2016), kui valik on liiga kitsas, siis on õppijatel ka praktika sooritamise suhtes vastumeelsus. Tihti väheneb see praktika käigus, kui kogemus ise on positiivne (Käger *et al.*, 2018).

2. Ainekava koostamise protsess

Ainekava koostamine koosnes kolmest etapist: 1) kogukonnapraktika lähtepunktide mõtestamine, 2) kursuse ülesehituse loomine; 3) õppijat toetava hindamise ja tagasisidestamise aluste väljatöötamine (vt joonis 1). Protsessi käigus toimus ajurünnak kooli õppejuhi ja loodusainete juhtõpetajaga, kirjanduse läbitöötamine, ainekava loomine ja selle tutvustamine kooli juhttiimile.

Joonis 1. Ainekava koostamise etapid

2.2. Ainekava koostamise lähtepunktid

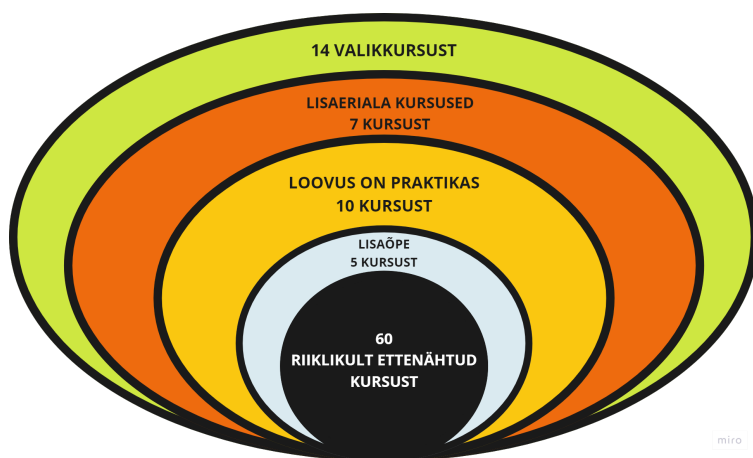
Kogukonnapraktika kursus kuulub Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumi (TORGi) õppekava kohustuslike kursuste hulka. Kursuse ülesehituse mõistmiseks, tuleb esmalt selgitada kooli eripära ja õppekava.

TORGi missioon on toetada ja arendada inimeste eneseväljendust igas valdkonnas ning visioon on innustada inimest läbi mineviku ja oleviku avastama ja looma tulevikku. TORGi motoks on “**eneseväljendus linnaruumis**”. See tähendab, et palju õppimist toimub väljaspool koolimaja. (Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasium [TORG], *s.a.a*) Õppimine toimub nii Tallinna erinevates kõrg- ja ülikoolides, asutustes kui ka kooli ümbritsevas linnaruumis ja looduskeskkonnas. Eneseväljendus linnaruumis tähendab keskendumist eneseväljenduse ja

loovuse arendamisele nii traditsioonilistes reaali-, loodus- ja sotsiaalsainetes kui ka mitteformaalses õppimises. (TORG, s.a.b)

Gümnaasiumi lõpetamiseks tuleb õppijal läbida minimaalselt 96 kursust (RÕK, 2011). TORGi õppekava (TORG, s.a.b) koosneb viiest osast (vt joonis 2): 1) riiklikult ettenähtud õppekava, 2) lisaõppe kursused, 3) loovus on praktikas kursused, 4) lisaeriala kursused, 5) valikkursused.

Joonis 2. Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumi õppekava kursuste jaotumine (Allikas: TORG, s.a.b)

Riiklikult ettenähtud kursuseid on 60 ning need on matemaatika ja loodusteaduste, kirjanduse ja ajaloo, keelte ning liikumise ja tervise valdkondades. Lisaõppe kursused on matemaatikas ja võõrkeeltes ning neid on kokku viis kursust. Loovus on praktikas kursuste gruppi kuuluvad 1) disainmõtlemine, 2) praktikum, 3) teadmiste teooria, 4) loovkirjutamine, 5) retoorika, 6) avalik esinemine, 7) kogukonnapraktika. Nende kursuste kaudu “saab õpilane ülevaate erinevatest lähenemis- ja mõtteviisidest maailmale ning meid ümbritsevale keskkonnale ja omandab mitmekülgsed oskused eneseväljendamiseks” (TORG, s.a.b). Individuaalse õpitee kujunemisele aidatakse kaasa lisaeriala kursuste ja valikkursuste pakkumisega. Lisaeriala kursuseid tuleb läbida seitse ning need on loodud võttes aluseks kooli moto “eneseväljendus linnaruumis”. Lisaks saab õpilane läbida 14 valikkursust. Seega on õppijal 96-st kursusest võimalik endal valida 21. Niiviisi kujundab õppija oma õpitee tegutsedes ennast huvitavates valdkondades või proovides erinevaid karjäärivõimalusi. Gümnaasiumi esimese aasta esimesel perioodil on valikute toetamise programm, mille eesmärgiks on õppida tegema teadlikke ja motiveeritud valikuid.

Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumil on kaks õppekohta – Tõnismäe Riigigümnaasium (TORG), eesti õppekeele kool gümnaasiumiastmele ning Vabaduse Kool

ukrainast pärit 7.-12. klassi õpilastele mõeldud keelekümbelusega kool (TORG, *s.a.a*). Antud kogukonnapraktika on loodud TORGile, kuid mõtestades TORGi koolikogukonda, siis on see kindlasti laiem ühe õppekohaga koolist. Samuti on TORGi koolikogukonda võimalik defineerida üpris laialt väljaspool koolimaja partnerite juures õppetöö toimumise tõttu, st ka neid saab koolikogukonna alla liigitada.

Nagu juba eelnevalt mainitud kuulub kogukonnapraktika TORGi õppekava loovus on praktikas kursuste grupp. Kui mulle anti ülesanne luua kogukonnapraktika ainekava, siis pidasime õppejuhi ja loodusainete juhtõpetajaga ajurünnaku, milline võiks olla TORGi kogukonnapraktika. Ajurünnaku tulemusel selgus **kaks lähtepunkti, mille alusel ainekava luua:**

1. **Õppija seotus kogukonnaga** millesse ta panustab;
2. **Õppija toetamine** kogu kursuse vältel.

Kursus tuleb üles ehitada niiviisi, et õppijad ei näeks seda kui nõmedat kohustust, vaid tõsimeeli huvituksid valdkonnast ja kogukonnast, kuhu nad panustavad. Kogukonnapraktika käsiraamatus (Galazan *et al.*, 2016) soovitatakse “kohustusliku vabatahtliku töö” kuvandi tekkimise ärahoidmiseks kasutada väljendeid nagu “abiks käimine”, “ühiskonna hüvanguks töö tegemine”, “kogukonnale kasulik töö õppe-eesmärgil”. TORGi kogukonnapraktika ajurünnakul jõudsime sellise fraasini nagu “kogukonda panustamine õppijat ennast huvitavas valdkonnas”. Niiviisi taotleme suuremat seotust kogukonnaga, kuhu ta panustab. Samuti suuremat valikuvabadust huvipakkuva tegevuse leidmisel konkreetses kogukonnas.

Kuna õppija tegutseb kursuse jooksul suurel määral iseseisvalt, siis on oluline mõtestada, kuidas õpilane oleks järjepidevalt toetatud. Tõhusaks õppimiseks on vaja järjepidevat toetust. Sellest sündis ajurünnakul idee praktika jaotamisest kolmele õppeaastale, ehk igal õppeaastal tuleks läbida osa praktikast. See vähendab ka riski, kus gümnaasiumi lõpus teevad noored ruttu praktika mõnes juhuslikus kohas ja ei mõtesta päriselt oma arengut. Kuna koolil on soov teha rohkem koostööd oma õppijate vanematega kui info vahetamine, siis pakkusin välja praktika sooritamise nii õpilase enda lähikonnas, koolis kui ka mõnes noort huvitavas koolivälises kogukonnas. Sellest saigi kandev idee ning kursus toimub läbi terve gümnaasiumiastme, kus õppija läbib praktikat osadena: 1. aastal lähikonda (primaarsesse gruppi) panustades, 2. aastal kooli kui kogukonda panustades ning 3. aastal leiab kogukonna, kus ta saab oma huvidest ja vajadustest lähtuvas valdkonnas panustada väljaspool lähikonda ja kooli. Selline jaotus toetab õppija arusaamade kujunemist ühiskonna toimimise erinevatest tahkudest (Epstein, 2010).

Ülesanne kogukonnapraktika ainekava luua anti mulle, koolielu korraldajale, kui mitteformaalse õppimise eestvedajale. Selle ajendil hakkasin uurima, mida ikkagi tähendab formaalne, mitteformaalne ja informaalne õppimine. Nagu teooria peatükis selgus, siis õppimist liigitatakse nii erinevatel põhjustel (Colley *et al.*, 2003; Norqvist & Leffler, 2017), kuid oluline on mõista, et õppimine on terviklik protsess ning selle keskmes on õppija, kes eesmärgistab ja reflekteerib oma õppimist (Põlda *et al.*, 2021). Sellest tulenevalt on ainekava loomisel veel üks lähtepunkt: **Praktika keskmes on õppija**, kes analüüsib oma kogemust endale seatud eesmärkide alusel.

TORGi kogukonnapraktika toetub paljuski Vabaühenduste Liidu (*s.a.b*) loodud kogukonnapraktika programmile. Mõlemad kursused algavad sissejuhatavate tundidega koolis ja praktikat tutvustava laadaga. Kui Vabaühenduste Liidu praktika sooritatakse mõnes vabaühenduses, siis TORGi õppijal tuleb leida kogukond vastavalt endale seatud eesmärkidele. Seejuures ei ole oluline, et kogukond on juriidiline isik, mille kaudu tegutsetakse. TORGi kogukonnapraktika proovib tuua rohkem fookust õppija kogemusele. Kokkuvõtlikult on ainekava loomisel kolm lähtepunkti:

1. **Õppija seotus** kogukonnaga, millesse ta panustab;
2. **Õppija toetamine** kogu kursuse vältel;
3. **Praktika keskmes on õppija**, kes analüüsib oma kogemust endale seatud eesmärkide alusel.

2.3. Kursuse ülesehitus

Ainekava on loodud võttes arvesse eelnevalt mainitud kolme lähtepunkti ning Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumi põhimääruses § 6 (2021) kajastatud kooli ülesandeid, mille kaudu “kujuneb õppijates

- 1) valmisolek elukestvaks õppeks ja teadlikuks karjäärivalikuks;
- 2) suutlikkus rakendada kriitilist analüüsioskust mitmekesisel teabekeskkonnas;
- 3) valmidus kodanikualgatuseks ja ettevõtlikkuseks;
- 4) soov hoolida endast, kaasinimestest ja ümbritsevast keskkonnast”.

Kogukonnapraktika kursuse eesmärgiks on saada kogemus huvipakkuvas valdkonnas, et kasvatada valmidust kodanikualgatuseks ja ettevõtlikkuseks ning kujuneda hoolivaks inimeseks kaaslaste ja ümbritseva keskkonna suhtes.

Kogukonnapraktika on kohustuslik kursus kõigile Tõnismäe Riigigümnaasiumi õpilastele, kus õppija omandab üldpädevusi reaalelu kontekstis. Õppija arendab kõiki

üldpädevusi individuaalsete ja grüpiülesannete, praktika planeerimise, sooritamise ja analüüsi abil. Öppijal on võimalik arendada sotsiaalseid oskusi ja eelkõige kodaniku- ning ettevõtlikuspädevusi.

Kursuse läbinud öppija:

- teab, milliste kogukondadega ja kuidas ta on seotud;
- teab, miks ja kuidas on oluline panustada kogukondadesse enda ümber;
- on saanud praktilise kogemuse endale huvipakkavas valdkonnas;
- oskab eesmärgistada ja reflekteerida oma tegevusi;
- oskab anda konstruktiivset tagasisidet kaasöppijatele;
- on arendanud üld- ja erialaseid pädevusi.

Kursus on toetatud praktikaid ettevalmistavate mentortundide, kontaktundide ning praktikalaatadega, kus öppijad saavad kuulata ja jagada kogemusi endale sobivaid väljendusviise rakendades (nt video, etüüd, poster, laul jne). Oluline osa praktika mõtestamisel on praktikapäevik, milles öppija reflekteerib oma kogemust.

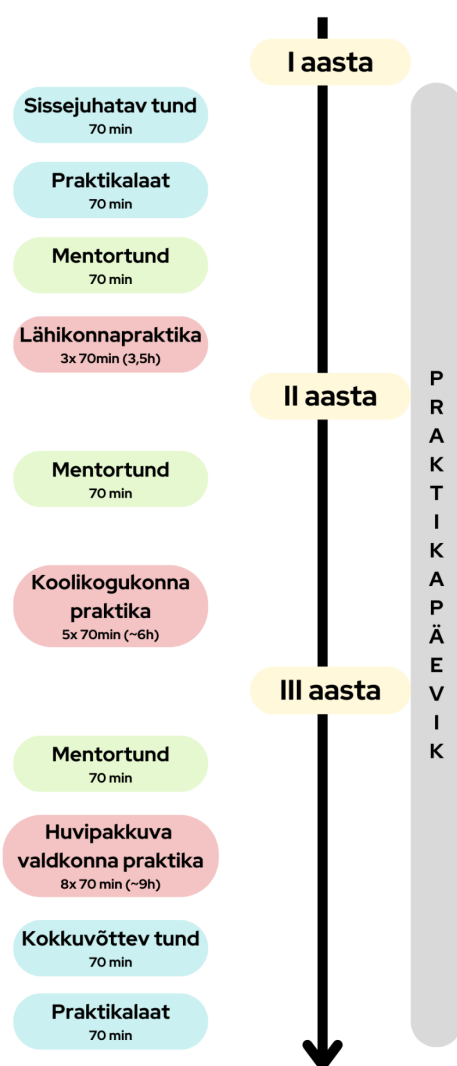
2.3.1. TORGi öppeaastate jagunemine – huvi, pühendumus, tulemus

TORGis on öppeaastad jagatud kolmeosalisse tsükklisse: 1. aasta on **huvi** tekitamiseks öppimise ja maailma vastu, 2. aasta lõpuks peaks öppija olema leidnud huvipakkuvad valdkonnad, milles **pühenduda**, 3.aastal võiks öppija keskenduda oma tegevuse **tulemuste** teadvustamisele. Samasugust tsüklit soovitakse näha ka ühe kursuse lõikes. Kuna kogukonnapraktika on läbi kolme aasta toimuv kursus, siis näen siin kahesugust lähenemist. Praktika kolm osa lähikonnas, koolikogukonnas ja huvipakkavas valdkonnas on seostatavad huvi, pühendumuse ja tulemuse tsükliga. Lähikonda panustamine on huvi tekitamiseks öppimise vastu igapäeva kontekstis ja huvi kogukonda panustamise vastu. Koolikogukonda panustades on öppija juba teadlikum, kuidas kogukonda panustamine võib mõjutada nii teda kui ka kogukonda. Viimaks huvipakkuvasse kogukonda panustamise tulemuseks võiks olla öppija edasiste eluvalikute ehk gümnaasiumile järgneva haridustee valik. Ka praktikapäevik on jagatud samasse tsükklisse, kus lähtepunkti määratlemine ja eesmärgistamine on huvi tekitamiseks, praktikakogemus ise ja selle kirjeldamine on pühendumine ning praktikakogemuse analüüs ja kokkuvõte on tulemus. Lisaks on analüüsi osa, kus öppija otsib võimalusi edaspidiseks, ka uuesti huvi tekitamiseks, ehk see tsükkel on järjepidev.

2.3.2. Kursuse toimumise aeg, maht ja õppekorraldus

TORGis on õppetunnid 70minutilised ning üks kursus koosneb 20st 70minutilisest tunnist ja 2,5st 70minutilisest iseseisva töö ajast. Kogukonnapraktika kursus on jaotatud kolmele õppeaastale. Kursusel on kokku neli kontakttundi, praktika igal õppeaastal ning praktikaid toetavad mentortunnid (vt joonis 3). Praktikad on ümber arvutatud astronoomilistesse tundidesse, et neid oleks parem mõista. Lisades asub kursuse ainekava (lisa 1) ja ülesehitus (lisa 2) tabelite kujul.

Joonis 3. Kursuse ülesehitus kolme aasta lõikes

TORGis on õppeaasta jagatud kolmeks 10nädalaseks perioodiks. Kogukonnapraktika algab gümnaasiumi 1. aastal teisel perioodil sissejuhatava kontakttunniga õppegrupis. Teine kontakttund on 1. aasta ja 3. aasta õppijate ühistund, kus toimub praktikalaat. 3. aasta

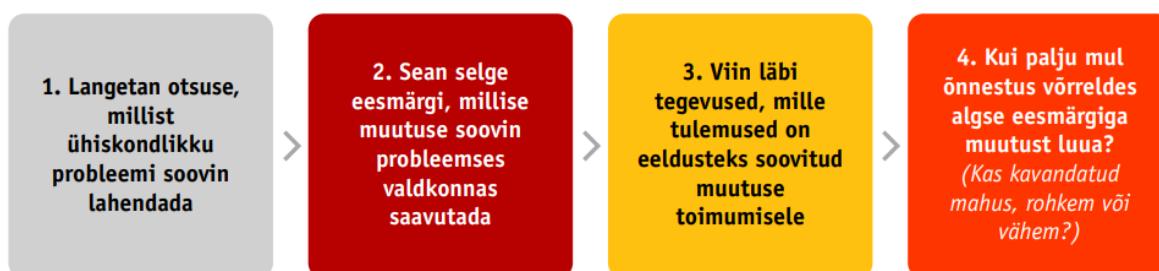
õppijatel on 2. perioodil enne praktikalaata kontakttund kogemuse mõtestamiseks ja praktikalaadaks valmistumiseks. Praktikal panustatud aeg läheb järk-järgult suuremaks. Arvutuse järgi ei ole praktikate maht täpselt sama, mis oleks 70minutilised tunnid, kuid summana on maht ümardades sama. Iseseisva töö maht on arvestatud praktikapäeviku täitmisele.

2.3.3. *Praktikapäevik*

Mitteformaalse õppimise mõtestamisel on kasulik rakendada õppija portfooliot, kus ta kirjeldab ja analüüsib oma tegevusi (Murasov *et al.*, 2022). Kuna kogukonnapraktika kursus toimub suures osas koolist väljaspool, siis rakendatakse sellel kursusel portfooliot - **praktikapäevikut**. Praktikapäevik on loodud nii, et õppija saaks oma praktikakogemusi jäädvustada ning see toetaks teda kursuse erinevates faasides. Päevik järgib igal praktikaastal sarnast mustrit, et õppijal oleks võimalik juba tuttava süsteemi abil sügavamaid järeldusi teha enda õppimise kohta (Koolieetika, *s.a.*).

Inspiratsiooni praktikapäeviku ülesehituseks sain Kodanikuühenduste ühiskondliku mõju hindamise (Heateo Sihtasutus, 2012) mudelist (vt joonis 4). Selles mudelis hinnatakse tegevuste mõju lähtudes püstitatud eesmärkide saavutamisest: 1) probleemi tuvastamine, 2) eesmärgi seadmine, 3) tegevused eesmärgi saavutamiseks, 4) eesmärgi saavutamise hindamine.

Joonis 4. *Kodanikuühenduse ühiskondlik mõju* (Allikas: Heateo Sihtasutus, 2012)

TORGi kogukonnapraktika läbib samu etappe gümnaasiumi õpilasele kohandatud sammude näol. Eesti elukestva strateegia dokument (HTM, 2014) ütleb, et lõpptulemuse hindamise asemel tuleks välja selgitada õppija algtaase, seada ühiselt eesmärgid ning selle poole püüdlamise viisid ja vahendid. Seetõttu algab praktikapäevik igal aastal just **lähtepunkti määratlemisega**, kus õppija selgitab välja enda rolli kogukonnas, kuhu ta panustab.

Kogukonnapraktika kursust toetavates mentortundides õpitakse õppimise eesmärgistamist ja reflekteerimist üldiselt ning rakendatakse oma oskusi praktikapäeviku täitmisel. Oluline on, et õppija seaks realistlikud eesmärgid praktika sooritamiseks ja teadvustab, mida on tal vaja teha enne praktika sooritamist. **Õppijad seavad kahesuguseid eesmärke:**

- 1) isikliku arenguga seotud eesmärgid;
- 2) kogukonna arenguga seotud eesmärgid.

Kursusel on kahesugused eesmärgid selleks, et õppija mõtestaks enda õppimist kogukondade toel. Seega on õppijal võimalus lähtuvalt oma huvidest püstitada eesmärke ja arendada endas just neid külgi, mis on tema jaoks tähtsad (Fullan *et al.*, 2020). Õppijal tuleb määrata edukriteeriumid, mis kinnitavad, kas püstitatud eesmärgid said täidetud. Sellega toetatakse kriitilise mõtlemise ja analüüsisioskust (RÕK, 2011).

Praktikapäevikus tuleb peale iga praktika sooritamist **kirjeldada oma kogemust**. Seda võib teha vabalt valitud viisil, kuid nii, et see oleks hiljem elektrooniliselt taasesitatav. Õppijal võimalus ise otsustada ja katsetada, kuidas oma kogemust esitada. Kirjeldusest peaks selguma, millisesse kogukonda õppija panustas, milliseid eesmärke ta seadis praktikale, milliseid tegevusi ta läbi viis ja kes olid kaasatud.

Praktikakogemuse reflekteerimine on kaheosaline:

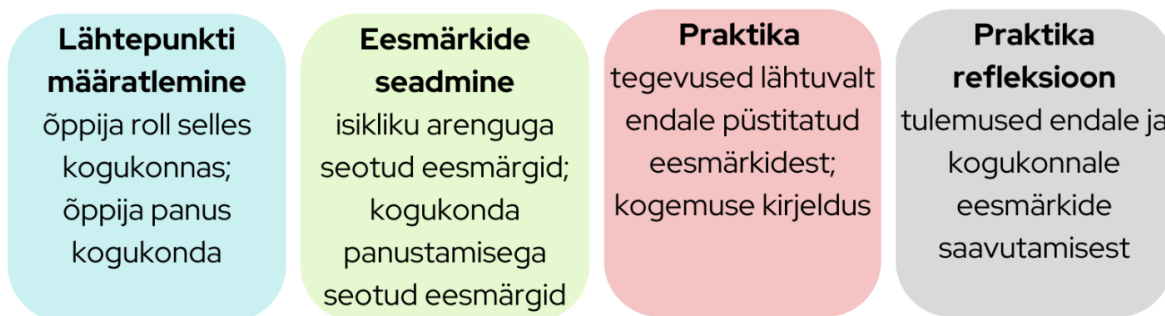
- 1) isikliku kogemuse analüüs;
- 2) kogukonda panustamise analüüs.

Otsustasin niisuguse reflekteerimise kasuks huvijuhi ja noorsootöö praktika kogemuse alusel. Praktikal olles koostasin projekti kavandamise ja analüüsimise vormi, mida kasutada sündmuste/tegevuste korraldamisel koolis. Ma katsetasin seda vormi kolme erineva sündmusega. Esimesel korral oli mul projekti analüüsiosa küsimused koostatud lähtuvalt Gibbssi (2013) kogemusest õppimise mudeli tasanditest: tegevuse kirjeldus – tunded – hinnang – analüüs – järelduste tegemine – tegevusplaani koostamine. Õpilased teostasid refleksiooni, kuid analüüsimata jäi sündmus ise. Muutsin projekti kavandamise ja analüüsimise vormi nii, et eraldi saaks analüüsida enda kogemust kui ka tiimitööd ja sündmust.

Selle teadmise põhjal otsustasin, et kuna õppija seab kahesuguseid eesmärke, endast lähtuvaid ja kogukonnast lähtuvaid, siis on vajadus ka kahesuguse analüüsi järele. Olen pakkunud välja individuaalse arengu analüüsimiseks Gibbssi (2013) mudeli põhjal koostatud küsimused (vt lisa 3) ja kogukonda panustamise analüüsiks koostasin küsimused, mis võiks aidata mõtestada kogukonda panustamise tulemusi (vt lisa 4). Mõlemad refleksiooni osad

lõppevad sellega, et õppija leiab võimalusi, kuidas kogukonda panustamise kohta saadud uusi teadmisi rakendada edaspidi enda elus või kogukonnas. Igal aastal läbib õppija praktikapäeviku täitmisel järgmised sammud (vt joonis 5).

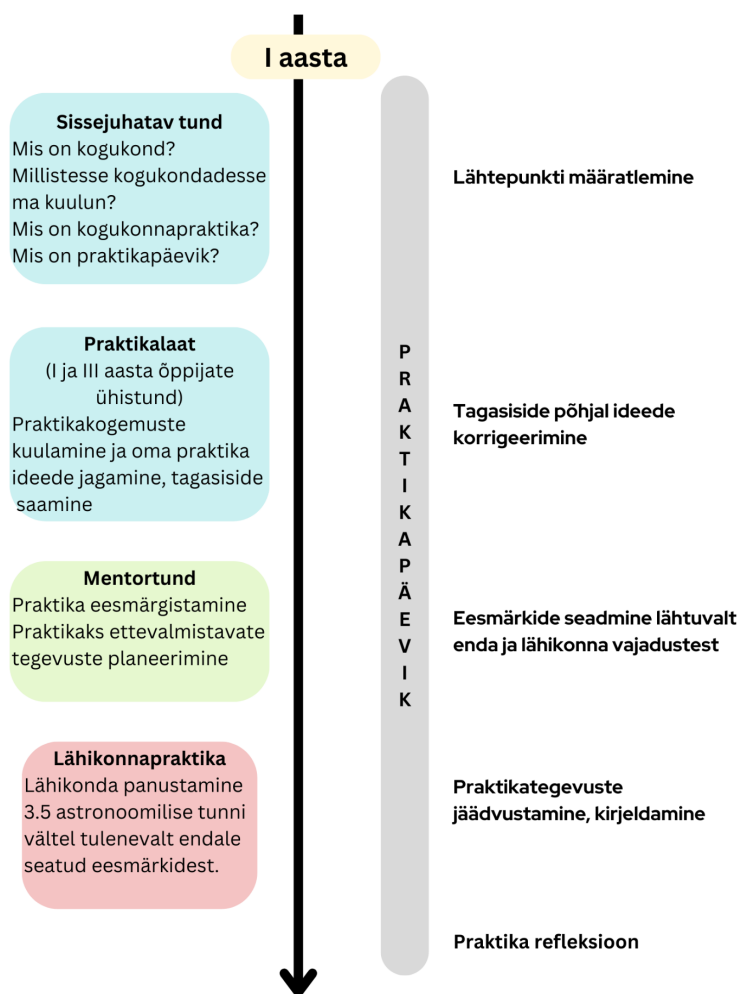
Joonis 5. *Praktikapäeviku etapid*

2.4. Kogukonnapraktika kursuse 1. aasta ülesehitus

Esimesel aastal toimub kursust sissejuhatav kontakttund, praktikalaat, mentortund ja lähikonna praktika. Selle jooksul täidab õppija ka praktikapäevikut (vt joonis 6). TORG plaanib lapsevanemaid kaasata kooliellu esimesest õppeaastast alates. Augustis ja mais toimuvad lastevanemate laupäevad. Selleks, et õppija oleks toetatud mitmekülgset, tuleb luua sidemeid erinevate osapoolte vahel. Lastevanemate laupäevad on kooli ja inimestega tutvumise ning koolituspäevad selleks, et lapsevanem oleks teadlik, aga ka saaks kaasa rääkida, kuidas õppimine ja koolielu TORGis toimub. Perekond, TORGi kogukonnapraktikas laiendatud lähikond, on õppija primaarne st näost näkku intiimsete suhete grupp. Primaarne grupp ei ole kogukond, kuid on inimese esimesi ja täielikke kogemusi sotsiaalsest ühtsusest. (Cooley, 1929) Lähikonnapraktika on ettevalmistav praktika huvi tekitamiseks panustada ennast ümbritsevasse inimestesse ja keskkonda.

Joonis 6. Kogukonnapraktika kursuse 1. aasta ülesehitus

2.4.1. Sissejuhatav tund – lähtepunkti määratlemine

TORGi kogukonnapraktika ainekava võimaldab õppijatel sooritada praktikaid kogukondades, mis pole juriidilised isikud (nt mittetulundusühingud). TORGi kogukonnapraktikas mõistetakse kogukonda inimeste grupina, kes isikliku heaolu suurendamiseks tegutsevad ühiste eesmärkide nimel, mida on grupina lihtsam saavutada (Lindenberg, 1997; Lindenberg, 1996, viidatud Volker *et al.*, 2006 j) ja lahendades ühiselt probleeme (Putnam, 1995). Seega on vajalik kursust sissejuhatavas tunnis selgitada kogukonna mõistet. Sissejuhatava tunni oluline osa on ka kursuse eesmärkide ja ülesehituse mõistmine. Tunni põhiosa toimub maailmakohviku meetodil (Jüristo, *s.a.*), kus õppijad on gruppides ja arutlevad kogukondadesse kuulumise põhjuste üle. Õppijad saavad arendada oma sotsiaalseid ja koostööoskusi. Kuna maailmakohvikus arutletu tuleb esitada virtuaalselt, siis saab arendada ka digioskusi. Esimeses tunnis saab õppija teada, mis on praktikapäevik ning üheskoos

kirjutatakse esimese praktika lähtepunkt. Koostasin selleks küsimused, millele esimeses kontakttunnis saab õppija vastata:

1. Millistesse kogukondadesse ma kuulun? Milline on minu panus nendes kogukondades? Too näiteid.
2. Kes on minu lähedased ja mida ma nendega igapäevaselt koos teen?
3. Milliseid rolle ma täidan oma lähikonnas?
4. Milliste tegevustega ma panustan oma lähikonna heaolusse?
5. Kuidas ma saan oma lähikonna heaolu hoidmisele või tõstmisele kaasa aidata? Nimeta tegevusi, mida sa veel ei tee, aga saaksid teha.
6. Milliseid oskusi ja teadmisi on mul selleks vaja, et panustada uute tegevustega lähikonda?

2.4.2. Praktikalaat – ideede jagamine ja korrigeerimine

Kogukonnapraktika kursus toimub suures osas koolist väljas ning selleks, et õppijad saaksid osa teiste kogemustest, on vaja luua koht, kus nad saavad jagada oma kogemusi.

Praktikalaada koostamisel on lähtutud Fullan jt (2020) sügava õppimise kavandamise elementidest: 1) **õppemeetodid**, mis keskenduvad uute teadmiste hankimisele ja kasutamisele igapäevaelus; 2) **õpipartnerlused**, mis toovad kokku erinevad õppijad koolist, et üksteiselt abil õppida; 3) ajakohased füüsilised ja virtuaalsed **õpikeskkonnad**, mis loovad tingimused, et õppijatel tekiks võrdsed võimalused aruteludes osaleda; 4) **digiope**, et võimaldada tõhus kogemuste jagamine digivahendite abil.

Praktikalaadal saavad kokku 1. aasta õppijad ehk alustavad praktikandid ja 3. aasta õppijad ehk kogemustega praktikandid. 1. aasta õppijad saavad kuulda praktikakogemusi ning esitada täpsustavaid küsimusi. Seejärel esitavad nemad oma esimese praktika ideid tulenevalt praktikapäevikus määratletud lähtepunktist ning 3. aasta õppijad tagasisidestavad neid ideid. Tunni järel tuleb õppijatel tagasiside põhjal praktikapäevikus korrigeerida oma ideed, millega nad soovivad lähikonna heaolu tõsta.

Praktikakogemuste ja ideede jagamine toimub väikestes gruppides, umbes kuus inimest ühes grupis, pooled on 1. aasta ja pooled 3. aasta õppijad, et saaks rohkem sisuliselt arutleda ja kuulda teiste seisukohti (Koolieetika, *s.a.*). Oluline on välja töötada õppijate arutelusid suunavad küsimused. Tunni kokkuvõtete tegemine toimub digikeskkonnas (nt *Padlet*, *Google Jamboard*), et kõigil õppijatel tekiks ülevaade praktikakogemustest ja -ideedest.

TORGi kahel esimesel õppeaastal pole võimalik sellisel viisil praktikalaata korraldada. Võimalusi, mida selle asemel teha on mitmeid: piloteerida mentortunnis ettenähtud eesmärgistamise tundi, kutsuda kogukonda panustamise teemadel eksperte rääkima või teha kontakttund, kus õppijad jagavad praktikaideid omavahel ja arendavad neid sealsamas tunnis.

2.4.3. Mentortund 1. aastal – eesmärkide seadmine

TORGi mentorlussüsteem on veel kujunemisel, kuid õppijad on jagatud 16- liikmelistesse gruppidesse, mis saavad iganädalaselt kokku mentoriga (koolitatud koolitöötajast grupijuht) mentortunnis, kus toetatakse õppijate arengut gümnaasiumi jooksul. Eesmärgistamise ja reflekteerimise oskus on oluline elukestvaks õppijaks kujunemisel, seetõttu on vajalik neid oskusi igapäevaselt arendada. Lähikonnapraktikaks seavad õppijad ennast arendavaid ja lähikonna heaolu parandavaid eesmärke. Samuti kaardistavad nad edukriteeriumid, mille alusel eesmärkide saavutamist hiljem hinnata. Mentortunnis kaardistatakse ka see, mida on vaja õppijal enne praktika algust teha, näiteks, keda on vaja teavitada, kelle abi on tal vaja, milliseid teadmisi/oskusi on tal vaja, et praktikat sooritada. Samuti on oluline, et õppija teaks, kelle poole ta saab koolis praktikaga seonduvate küsimuste ja probleemidega pöörduda.

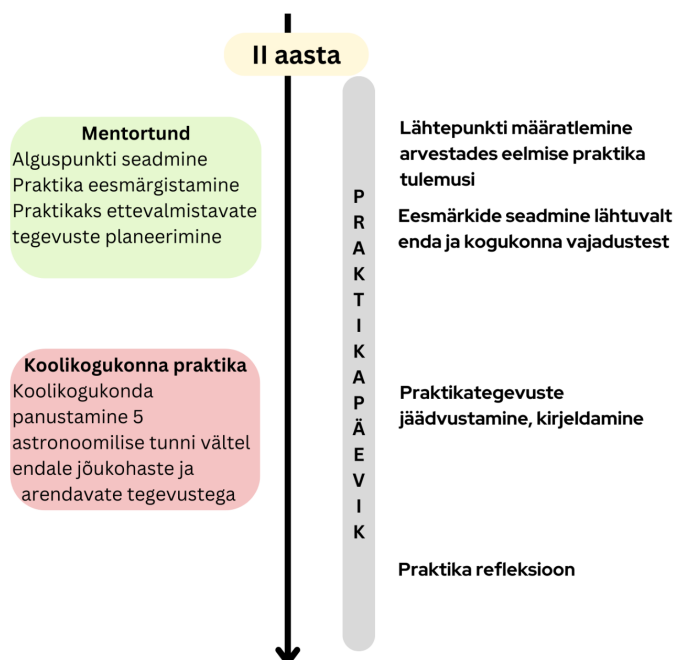
2.4.4. Lähikonna praktika – kirjeldus ja refleksioon

Lähikonnapraktika kestus on 3,5 tundi, mille vältel õppija panustab lähikonna heaolu parandamisse. Praktikategevusi võib jäädvustada endale sobival viisil, kuid sealt peab selguma, kes on õppija lähikond, milliseid eesmärke ta seadis praktikale ja milliseid tegevusi ta läbi viis ning kes olid kaasatud. Oma kogemust reflekteerib õppija ette antud kaheosalise vormi järgi (vt lisa 3 ja 4)

2.5. Kogukonnapraktika kursuse 2. aasta ülesehitus

Teisel aastal toimub mentortund ja koolikogukonna praktika. Selle jooksul täidab õppija ka praktikapäevikut (vt joonis 7).

Joonis 7. Kogukonnapraktika kursuse 2. aasta ülesehitus

2.5.1. Mentortund 2. aastal – lähtepunkti ja eesmärkide seadmine

2. aasta mentortunnis tuleb õppijal esmalt seada selle aasta lähtepunkt, võttes arvesse eelmise aasta kogemust. Seda tehakse esimesele aastale sarnaste küsimustega:

1. Millised on mu suurimad õppetunnid lähikonna praktikast?
2. Milline on Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumi kogukond (koolikogukond)? Kes sinna kuuluvad?
3. Milliseid rolle ma täidan koolikogukonnas?
4. Milliste tegevustega ma panustan koolikogukonna heaolusse?
5. Võttes arvesse lähikonna praktika õppetunde, kuidas ma saan koolikogukonna heaolu hoidmisele või tõstmisele kaasa aidata? Nimeta tegevusi, mida sa veel ei tee, aga saaksid teha.
6. Milliseid oskusi ja teadmisi on mul selleks vaja, et panustada uute tegevustega koolikogukonda?

Seejärel seavad õppijad isikliku arenguga ja koolikogukonna heaolu parandamisega seotud eesmärgid, loovad edukriteeriumid eesmärkide saavutamise hindamiseks ja tegevusplaani, mille alusel plaanivad koolikogukonda panustada, sh mõtlevad läbi, keda on neil vaja teavitada ja kaasata eesmärkide elluviimiseks.

2.5.2. Koolikogukonna praktika – kirjeldus ja refleksioon

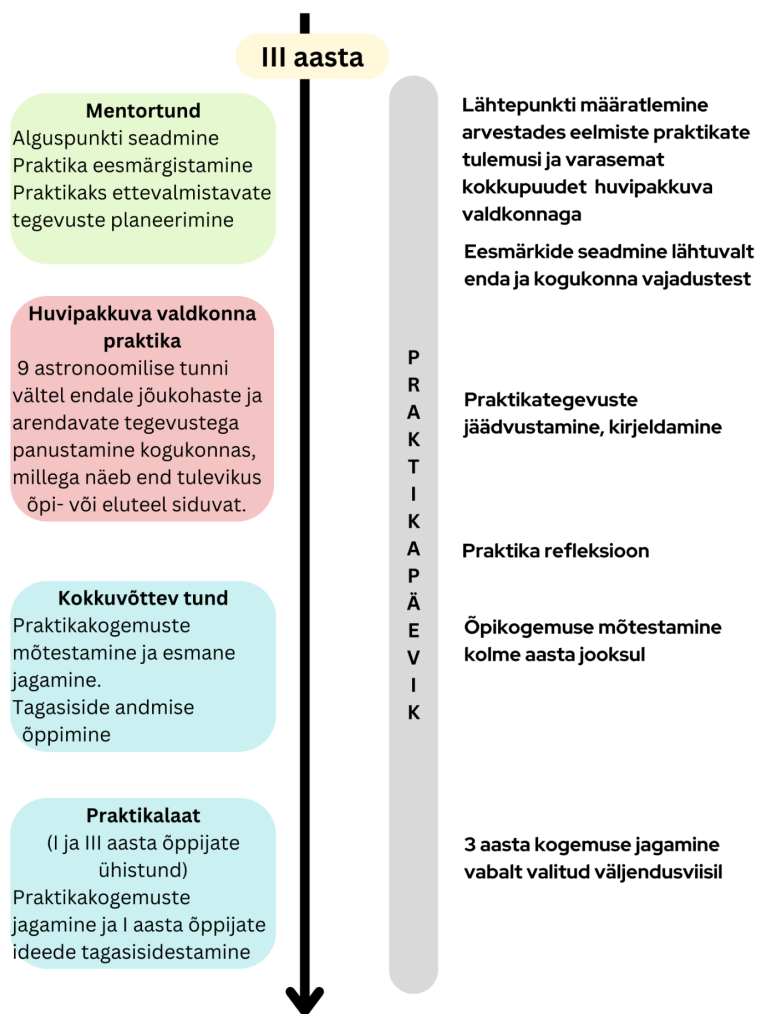
Koolikogukonna praktika sooritamiseks on 6 astronoomilist tundi, mille vältel õppija panustab endale jõukohaste ja arendavate tegevustega koolikogukonda. Koolikogukonna praktikat võib sooritada ka grupis, kuid praktikapäevik on igapäevane ning igapäevane kirjeldab oma praktikakogemust individuaalselt. Praktikakogemuse kirjeldamisel on samad kriteeriumid, mis olid eelmisel praktikal (vt 2.4.4) ja ka kogemust analüüsitakse samade küsimuste abil (vt lisa 3 ja 4). Selleks, et õppija argumenteeriks oma õppimist esimesest praktikast põhjalikumalt, on vajalik õppija tagasisidestamine peale tema esimest refleksiooni. Nagu eelnevalt mainitud, siis korduv muster peaks toetama arengut (Koolieetika, *s.a.*).

2.6. Kogukonnapraktika kursuse 3. aasta ülesehitus

Kolmandal aastal toimuvad mentortund, huvipakkuva valdkonna praktika väljaspool kooli, kursust kokkuvõttev tund ja praktikalaat. Selle jooksul täidab õppija ka praktikapäevikut (vt joonis 8). Gümnaasiumi riikliku õppekava (2011) kohaselt on õpetuse ja kasvatuses põhitaotluseks õpilaste huvi- ja võimete kohase tegevusvaldkonna leidmine, millega edasine haridustee siduda. Selle taotlusega on ka viimane osa kogukonnapraktikast. Õppija panustab 9 astronoomilise tunni vältel endale jõukohaste ja arendavate tegevustega kogukonnas, millega näeb end tulevikus õpi- või eluteel siduvat. Gümnaasiumi riikliku õppekava (2011) läbivas teemas “Elukestev õpe ja karjääri kujundamine” soovitakse, et õppetegevus võimaldaks vahetult kokku puutuda töömaailmaga.

Selle praktika juures on eriti oluline, et praktikale eelnevas mentortunnis õppijad mõistaksid, millistel alustel nad huvipakkuva kogukonna praktika võiksid valida. Näiteks on mitteformaalsetel noortegruppidel võimalik Erasmus+ noortevahetuse (rahvusvahelise mitteformaalse õppimise projektid noori huvitavatel teemadel) rahastusi taotleda (Erasmus+..., *s.a.*). Samuti kohalikule omavalitsusele kaasavast eelarvest rahastuse taotlemiseks ehk elanike osalemine avaliku raha jaotamise ja planeerimise ettepanekute esitamiseks ei ole vaja olla organisatsioon (Rahandusministeerium, 2018). See laiendab praktikavõimalusi õppija jaoks suurel määral ning tal on võimalus leida lähtuvalt enda huvidest ja vajadustest praktika sooritamiseks kogukond.

Joonis 8. Kogukonnapraktika kursuse 3. aasta ülesehitus

2.6.1. Mentortund 3. aastal – lähtepunkti ja eesmärkide seadmine

3. aasta mentortunni ülesanne lähtepunkti määratlemisel on äratada noortes huvi tegutseda mõnes valdkonnas, millega ta näeb ennast ka tulevikus siduvat. Siinkohal võib olla vajadus mitme mentortunni järele, mis toetaksid kogukonnapraktikat – esiteks tund/tunnid karjääri planeerimise teemadel, teiseks tund/tunnid noorte huvide ja oskuste teemadel, kolmandaks varasemate praktikate eel kajastatud praktika lähtepunkti ja eesmärkide seadmise tund.

Selles kavas keskendun ühele mentortunnile, mis sisaldab endas lähtepunkti määramist tulenevalt eelnevate praktikate kogemusest ja kokkupuutest huvipakkuva valdkonnaga. Seda tehakse mõnel määral erinevate küsimustega:

1. Millised valdkonnad pakuvad mulle huvi, millega näen end ka tulevikus siduvat?
2. Milline on minu varasem kokkupuude nende valdkondadega?

3. Milliseid kogukondi ma tean nendes valdkondades? Nimeta nii vabaühendusi kui ka kogukondi, mis pole juriidilised isikud.
4. Vali kõige huvipakkuvam valdkond/kogukond ja kirjelda, kuidas näed end sellega tulevikus siduvat?
5. Kuidas saad juba praegu selles valdkonnas uusi kogemusi?
6. Millised on mu suurimad õppetunnid lähikonna ja koolikogukonna praktikatest?
7. Milline on see kogukond, milles kavatsen praktikal panustada?
8. Milliseid rolle ma soovin täita selles kogukonnas?
9. Võttes arvesse lähikonna ja koolikogukonna praktika õppetunde, milliste tegevustega olen ma võimeline panustama selle kogukonna arengusse? Nimeta ka tegevusi, mida sa pole veel teinud, aga saaksid teha.
10. Milliseid oskusi ja teadmisi on mul vaja, et panustada huvipakkuvasse kogukonda? Kuidas ma saan neid arendada?

Õppijad seavad nagu varemgi kahesuguseid eesmärke ja nende saavutamise mõõtmiseks edukriteeriumeid. Seejärel koostavad tegevusplaani, mille alusel plaanivad huvipakkuva valdkonna kogukonda panustada, sh mõtlevad läbi, kellega on neil vaja ühendust võtta ja kaasata, et oma eesmärke ellu viia. Vabaühenduste Liidu (Galazan *et al.*, 2016) kogukonnapraktikal on sellisel koolivälisel praktikal õppija toetatud organisatsioonipoolse juhendajaga. Kuna TORGi kogukonnapraktika võib õppija sooritada ka kogukonnas, millel pole ametlikke eestvedajaid, siis tuleb järgnevatel aastatel jooksul läbi mõelda, kuidas õppijat toetada sellisel praktikal. Soovime sellise lähenemisega kasvatada õppijas nii vastutust ja iseseisvust kui ka eneseanalüüsi oskust.

2.6.2. Huvipakkuva valdkonna praktika – kirjeldus ja refleksioon

See praktika on kõige pikem ning kindlasti on vaja selle käigus õppijatele meelde tuletada, et nad jäädvustaksid oma tegevusi kogu praktika vältel, muidu on hiljem keeruline kogemust kirjeldada. Kriteeriumid kogemuse kirjeldamisel on samad eelnevate praktikatega.

Kaheosaline refleksioon võimaldab analüüsida individuaalset arengut (vt lisa 3) ja panust huvipakkuva valdkonna kogukonda heaolusse (vt lisa 4). Olenevalt sellest, kuidas mentorlussüsteem ja karjääriõpetus üles ehitatakse, selgub ka vajadus, kas selle kursuse raames tuleb põhjalikumalt analüüsida oma edasisi plaane seoses huvipakkuva valdkonnaga. Minu nägemus on, et ühe kursusega ei saa katta kõiki gümnaasiumi ootusi ja vajadusi ning

seetõttu oleks mõistlik, kui põhjalik karjäärialane analüüs toimuks mõnes teises tunnis. Kogukonnapraktika on hea lähtepunkt järgnevate tundide, kursuste kujundamisel.

2.6.3. Kokkuvõttev tund – õpikogemuse mõtestamine

Nagu jooniselt 8 selgub, siis enne viimast praktikalaata toimub kontakttund. Selles tunnis toetatakse õpilasi iseseisvalt reflekteeritud õpikogemuste kokku võtmist. Samuti õpitakse tagasisidet andma, et praktikalaadal seda oskuslikult 1. aasta õppijate ideedele anda. Selles tunnis on nad koos oma tavapärase õppegrupiga, kus saavad harjutada tagasisidestamist üksteise peal ja jagada oma praktikakogemuste kokkuvõtteid turvalises keskkonnas..

Kogemusest õppimist aitavad mõtestada individuaalsed ja grupiülesanded, kus otsitakse vastuseid sellele, miks õppija valis need tegevused, et panustada kogukonda ja milline oli nende tulemus. Tehakse ka üldistavaid järeldusi sellest, mida õppija õppis kursuse jooksul enda ja kogukondade kohta.

2.6.4. Praktikalaat – kogemuse jagamine ja arutelu

Praktikalaat on kursuse viimane kontakttund, kus 3. aasta õppijad jagavad oma praktikakogemusi endale sobival viisil 1. aasta õppijatele ning annavad tagasisidet 1. aasta õppijate praktikate ideedele. Selleks valmistumist toetatakse praktikalaadale eelnevas kokkuvõtvast tunnis. Praktikatumemusi saab esitada erinevatel viisidel (nt video, etüüd, poster, laul jne) seetõttu, et õppijal oleks valikuvabadus ja võimalik ennast väljendada omasel viisil. Selleks, et esinemised oleksid sarnase loogikaga, koostasid praktikalaadal esitatava praktikakogemuse jagamise kriteeriumid (vt lisa 5).

Selle tunni juures on oluline toetada õppijate tagasisidestamist, näiteks pakkudes neile lisaks eelnevas tunnis õpitule tagasiside abistavaid küsimusi, pidepunkte. Gruppides arutatu kokkuvõtteid teevad õppijad digikeskkonnas, et kõigil tekiks ülevaade teiste praktikakogemustest ja ideedest. Samuti on mõte jagada praktikakogemusi ülekoolliselt, näiteks koridorides näitusena või videomontaažina, olenevalt sellest, kuidas praktikatumemusi esitatakse.

2.7. Kursuse hindamine ja tagasisidestamine

RÕKi (2011) kohaselt on hindamise eesmärk toetada õpilase arengut, anda tagasisidet, innustada ja suunata teda sihikindlalt õppima, suunata enesehinnangu kujunemist, toetada

edasise haridustee valikul, toetada õpilase individuaalset arengut ja anda alus õpilase järgmise klassi üleviimiseks ning kooli lõpetamise otsuse tegemiseks. Kogukonnapraktika keskmes on õppija ning tema refleksioon praktikapäevikus. Kursusel on mitu

tagasisidesamismeetodit:

1. Õppija eesmärgistab ja reflekteerib oma tegevust, st jälgib ise oma arengut kursuse vältel;

2. Praktikalaatadel annavad õppijad üksteisele tagasiside, et areneks oskus anda tagasisidet, et õppija ei saaks vaid õpetajalt tagasisidet;

3. Kursuse lõpus annab õpetaja õppijale tagasisidet lähtuvalt kursuse õpiväljunditest ning õppija enda seatud eesmärkidest ja refleksioonist. Sellistel alustel antav õpetajapoolne tagasiside võimaldab võrrelda õppija tulemusi tema varasemate (selle kursuse erinevate osade) tulemustega (RÕK, 2011).

Kogukonnapraktika kursus on eristamata hindamisega st, kui õppija sooritab ettenähtud ülesanded, on kursus loetud sooritatuks. **Selleks, et kursus läbida**, tuleb

- 1) sooritada igal õppeaastal praktika;
- 2) esitada praktikapäevik, mis sisaldab endas iga praktika eesmäärke, tegevuste kirjeldust ja refleksiooni;
- 3) esitada oma praktikakogemus praktikalaadal.

Probleem, millele tuleb mõelda edasi lahendusi, on õpetaja suur halduskoormus kogu selle kursuse jooksul. Kuidas vähendada õpetaja suurt iga õppija tagasisidestamise ajakulu, kuid säilitada individuaalne lähenemine igale õppijale? Samuti näeb TORGi juhttiim võimalust hinnata õpitulemusi maatriksi (õppimise progressiooni) alusel, kus õppija saaks ise kaardistada ning seejärel koos õpetajaga arutleda, mil määral on ta kursuse õpiväljundid saavutanud (Fullan *et al.*, 2020).

2.8. Edasised võimalikud sammud kursuse arendamisel

TORGi kogukonnapraktika on idee järgus, seega on loomulik, et aja jooksul kursus muutub. Vabaühenduste Liidu loodud (Galazan *et al.*, 2016) kogukonnapraktikal on suur roll vabaühendusel (kogukonnal), kuhu õppija läheb. Nende praktikal pakuvad vabaühendused ennast ja võimalikke tegevusi ise välja. Samuti määratakse vabaühenduse poolt õppijale juhendaja, kes toetab teda praktika vältel ning annab tagasiside praktika lõpus. TORGi kogukonnapraktikal on aga õppijal kohustus leida ja teavitada kogukonda (õppija tegevusi puudutavaid inimesi) oma panustamise soovist. Niiviisi puudub õppijal otsene juhendaja

praktikakohal. Samuti on keeruline kaasata kogukonda tagasidestamisse. Kuna esimesel kahel õppeaastal toimub praktika õppijale tuttavas keskkonnas, kus on tal lihtsam oma praktikat sooritada ja tuge saada, siis hiljemalt kolmandaks õppeaastaks tuleb välja mõelda, milline on tõhus õppija toetamine praktikakohal.

Kogukonnapraktika kuulub TORGi kohustusliku õppekava hulka loovus on praktikas kursuste gruppi. Kõikide kursuste kavandamisega pole veel alustatud, kuid selle kursuste grupi kandev kursus on disainmõtlemine, ehk loov probleemilahendus (Visak & Kotsjuba, 2019). Ka kogukonnapraktikas on vajalik loovprobleemilahendus – tuvastada kogukonnas vajakajäämisi ning leida jõukohaseid tegevusi, millega selle kogukonna heaolu tõsta. Selleks, et TORGis kursuste sisu ei korduks, tuleb leida seosed kursuste vahel ja pakkuda välja lahendusi, kuidas need üksteist toetada võiks.

Selle kogukonnapraktika oluline osa praktikapäevik on samuti loomisjärgus. Tuleb mõelda lahendus, mis võimaldaks õppijal oma praktikapäevikut igal ajahetkel täita. Parim moodus oleks veebilahendus, et ka õpetajal oleks ligipääs ja ülevaade kõikide õppijate olukorrast. Hetkel on praktikapäevikus olevad ülesanded koostatud tuginedes teooriale ja mõningale minu õpingute käigus saadud kogemustele. Kui õppijad seda päriselt täitma hakkavad, tuleb jälgida, millised ülesanded on jõukohased ja millised on arusaamatud või keeruliselt lahendatavad ning selle alusel järjepidevalt parandada praktikapäevikut. See praktikapäevik tekitab ajamahuka töökoormuse õpetajale ning läbi mõtlemist vajab see, kuidas vähendada halduskoormust samal ajal tagades individuaalse lähenemise õppijatele.

Selle ainekava loomisel on esile kerkinud palju teemasid, mida võiks TORGi mentorlussüsteem (õppija mitmekülgne toetamine) kajastada. Mentortundides võiks käsitleda teemasid nagu õppija roll grupis, mugavustsoon, otsuste langetamine. Need toetaks õppija tegevuste valikuid kogukonnapraktikal, aga ka õppija arengut eneseteadlikuks inimeseks kujunemisel.

3. Refleksioon

Lõputöö koostamise ja kirjutamise kogemust reflekteerin Gibbsi (2013) kogemusest õppimise refleksiooni etappide – a) kirjeldus, b) tunded, c) hinnang, d) analüüs, e) järeldused, f) tegevusplaan – alusel. Otsustasin kasutada seda mudelit kahel põhjusel: a) rakendan sama mudelit kogukonnapraktika kursusel ning ise läbi tehes leian ehk veel parenduskohti kursuse refleksiooniks; b) Gibbsi refleksiooni mudelit rakendatakse õpetajahariduses (Gibbs 2013)

ning otsustasin katsetada seda õpetaja töö aluseks oleva ainekava loomise kogemuse reflekteerimisel.

Kirjeldus. Lõputöö protsess algas juba 2022. aasta septembris, aga hoopis teise teemaga. Põhjus, miks alustasin sügisel, oli soov kirjutada lõputöö valmis 2023. aasta talveks, kuna mul oli plaanis sel ajal tööle asuda. Nii ka läks – alustasin veebruaris tööd Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumis (TORGis). Samal ajal selgus, et kui soovin 2023.aastal kõrgkooli õpingud lõpetada, pean valima uue teema - kool, milles olin kavandanud lõputöö praktilise osa sooritada, oli valmis minuga koostööks alles aprillis. Pidin loobuma pooleli olevast tööst, kuna praktilise töö mahtu ei olnud võimalik ette planeerida. Ma ei saanud ka sarnast teemat teise kooli üle viia, sest töö oli väga kontekstipõhine.

Veebruaris võtsin uueks lõputöö teemaks gümnaasistide kogukonnapraktika, kuna töökohas anti mulle vastava ainekava koostamise ülesanne. Esmalt toimus ajurünnak kooli õppejuhi ja loodusainete juhtõpetajaga, kus me arutlesime, milline võiks olla TORGile iseloomulik kogukonnapraktika. Seejärel töötasin läbi õppimise ja kogukonna teemalise kirjandus. Järgmine samm oli ainekava loomine. Poolikut ainekava tutvustasin uuesti loodusainete juhtõpetajale, kellelt sain kinnitust, et liigun õiges suunas. Samal ajal kohtusin teiste riigigümnaasiumite noorsootöötajatega (huvijuhid, kogukonnajuhid, kultuurijuhid jms) koole külastades ja sain praktilisi nõuandeid, millele tähelepanu pöörata kursuse sisu luues. Kui ainekava oli valmis, tutvustasin seda TORGi juhttiimile, kes hindasid kursuse ülesehituse koolile sobivaks.

Seejärel kirjutasin lõputöö praktilist osa kajastava ülevaate, mille käigus sai kursuse sisu ja ülesehitus veel täpsemaks ja põhjalikumaks. Mind toetas kogu protsessi juures õppejõud, kellega mul olid aeg-ajalt veebikõned, et anda ülevaade käimas olevatest protsessidest ja saada nõu, millele veel tähelepanu pöörata.

Tunded. Ma olin väga rahul endaga, et alustasin lõputöö kirjutamist varakult. Pooleaastane periood, mil ma eelmise teema kallal töötasin, oli aga väga frustreriv. Minu nägemus uurimist vajavast nähtusest ja probleemist ei kattunud töötajate arusaamaga koolis, kus algselt olin kavandanud oma lõputöö sooritada. Keerukust lisasid sisepinged, mis takistasid avatult asjadest rääkimist. Kui lõpuks sain teada, et uuritava kooli ja lõputöö ajaline raam ei ühti, olin pettunud, sest olin raisanud pool aastat sellele tööle.

Kogukonnapraktika ainekava loomise ülesanne tuli aga väga õigel ajal. Lõputöö on olnud parajalt väljakutsuv. Kuigi seminaritöö esitasin õigeaegselt ja suurepärasele tulemusele, siis oli tunne, nagu alustaksin akadeemilise töö kirjutamist ilma varasemate teadmiste ja oskusteta. Teooria peatüki kirjutamine tekitas lootusetust, sest mul võttis pikalt aega

formaalset ja mitteformaalset õppimist käsitlevate teooria läbitöötamine ning tundsin, et ei saa piisavalt põhjalikku peatükki. Ainekava loomine oli põnev protsess. Mul oli hea meel saada tuge nii TORGi meeskonnalt, teiste riigigümnaasiumite noorsootöötajatelt kui ka juhendajalt. Iga lüli oli vajalik ja täiendav.

Valminud ainekava TORGi juhttiimile tutvustades olin ärevil, kas see on ikka selline, mida nad ootasid. Tagasiside oli positiivne ja ma tundsin kergendust ning rahulolu. Mõtete korrastamine lõputöö teises peatükis oli aga aeganõudev, sest seda, mida olin kuude kaupa järjepidevalt mõelnud ja kavandanud, oli keeruline sõnastada lühidalt.

Hinnang. Koostöö ebaõnnestumisel leian tihti midagi head, millest õppida. Esimese töö ebaõnnestumisel sain õppetunni edaspidiseks: märgata ohtu, et koostöö ei pruugi paraneda ja loobuda varem, säästes sellega nii ennast kui ka teisi. Kahju oli sellest, et kulutasin sellele nii palju aega. Eelmine teema oli seotud õpilasesindusega ning üheks minu töövaldkonnaks TORGis on õpilasesinduse mentordamine, seega oli praktiline kogemus uuritava kooli õpilasesinduse tööst mulle kasulik ka praegusel töökohal.

Tööd kirjutades avastasini uusi keskendumise ja õppimise strateegiaid. Olen hakanud töötama kindla rütmi alusel – tund keskendumist, 10 minutit pausi. Leidsin, et minu jaoks töötab just selline rütm, sest saan siis parajalt kaua keskenduda ja ei väsi ära. Veel olen kinni pidanud sellest, et ma ei töötaks päevas rohkem kui kaheksa tundi, sest ma lihtsalt ei ole siis enam produktiivne ei sellel päeval ega ka järgnevatel päevadel. Nii oli töö kirjutamine palju tõhusam.

Ma arvan, et tänu kogukonnapraktika ainekava loomisele saan palju rohkem aru TORGi õppekavast ja põhimõtetest. Lõputööd kirjutades sai ainekava põhjalikumaks, kuna otsisin aina rohkem seoseid teooria ja praktilise osa vahel. Eriti kasulik oli õppimise mõtestamine tervikuna ning keskendumine kava luues õppija võimalikule kogemusele.

Analüüs. Loov-praktilise lõputöö mõte on demonstreerida erialaseid teadmisi ja oskusi. Sain rakendada nii olemasolevaid teadmisi kui ka täiendada oma teadmisi õppimisest ja õpetamisest. Tunnen, et nüüd valdan tänu põhjalikule teooria läbi töötamisele veelgi enam, kuidas toetada õppimist 21. sajandil. Formaalse ja mitteformaalse õppimise vastandamine ei anna tulemust õppijale. Oluline on tekitada olenemata õppimise vormist õppijas huvi teema vastu ning innustada teda seadma isiklikud eesmärgid ning nende abil enda arengut analüüsima. Minu tugevus töö kirjutamisel on hea väljendusoskus. Suudan kohe moodustada loogilisi lauseid ja lõike ning seejuures on lihtne liigendada tööd. Samas minu nõrkuseks töö kirjutamisel on liigne üksikasjalik selgitamine ning tihti võivad minu mustandid teemat mitte valdavale inimesele segaseks jääda. Sellele juhtis juhendaja mu tähelepanu korduvalt.

Mind aitas ainekava koostamise juures võimalus nii TORGi tiimi kui ka teiste riigigümnaasiumite noorsootöötajatega mõtteid vahetada. Protsessi käigus ei uskunud ma vahepeal endasse ja võimalusse töö õigel ajal esitada. Mind toetas, kui sain kinnitust nii TORGist kui ka juhendajalt õige suuna hoidmise osas. Tugevusena toon välja oma meeiekindluse, sest peale seda, kui teadvustasin, et olen iseenda suurim takistus, otsustasin, et töö peab valmis saama tähtajaks ning planeerisin veelgi hoolikamalt oma aega ja ülesandeid, et see päriselt ka esitatud saaks.

Järelduste tegemine. Lõputöö protsess oli pikk, kuid kasulik mulle erialaste teadmiste tõhustamisel ja ka TORGi sisseelamisel. Tänu lõputöö käigus teooria läbi töötamisele ja selle esitlemisele TORGi juhttiimile, arenes välja TORGi õpilase õppimise ja arengu toetamise mõtteviisi dokumendi mustand, milles on väljendatud vajadust lähtuda iga õppija arengu toetamisest.

Kuigi esimene katse lõputööd kirjutada ebaõnnestus, siis jõudis ülesanne kogukonnapraktika kursus luua minuni just õigel ajal. Esimesena kavandatud lõputööst saadud kogemuse tõttu olen edaspidi valvsam tundma ära olukordi, kus on mõttekam loobuda ja võtta uus suund oma tegevustele. Tunnen nüüd, et lühema aja peale jaotatud töö oli kompaktsem ja fokusseeritum. Keskendusin ainult olulistele teemadele ja ei lasknud lõputööl laiali valguda.

Õpingute käigus olen omandanud baasteadmised õppimisest ja õpetamisest. Lõputöö käigus süvendasin sellealaseid teadmisi, eriti õppija arengu toetamise valdkonnas. Oluline on lähtuda iga õppija individuaalsetest vajadustest ning teha koostööd nii õppija perekonna kui ka kooli ümbritseva kogukonna ja asutustega.

Tegevusplaani koostamine. Uute enda jaoks toimivate õpistrateegiate avastamine võimaldab mul edaspidi oma igapäevatööd tõhusamalt teha ning kavatsen kindlasti rakendada neid strateegiaid. Sellist mahukat tööd uuesti tehes ma soovitaks endale ja teistele kirjutada töö piisavalt lühikese aja jooksul, kus on võimalik süveneda teemasse ja sooritada tööks vajalikud ülesanded. Samuti soovitan teadlikult võtta pause kirjutamisse, sest nii tekkisid mul uued mõtted ja seosed, millega edasi tegeleda.

Järgmine samm kogukonnapraktika kursuse kavandamisel on leida lahendused, kuidas õpetaja töökoormust vähendada säilitades individuaalne lähenemine igale õppijale. Samuti saab augustis seostada kogukonnapraktikat ettevalmistavad tunnid samasse kursuste gruppi kuuluva disainmõtlemise aine sisuga. 2023/2024 õppeaastal algab kogukonnapraktika kursuse piloteerimine, mille põhjal teha järeldusi, millised idee tasandil olevad tegevused realselt toimivad ning mida tuleks parandada.

Kokkuvõte

Lõputöö eesmärgiks oli õppimise terviklikkust toetava kogukonnapraktika ainekava loomine Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumile. Lõputöö sai alguse sellest, kui asusin tööle Tõnismäe Riigigümnaasiumisse (TORG) koolielu korraldajana. Minu esimesi suuri ülesandeid oli leida osi, kus TORGi õppekava täitmiseks on õpilastel võimalik kasutada mitteformaalset õppimist. Minu jaoks oli keeruline mõista seda ülesannet, kuna õpingute jooksul olen saanud aru, et formaalset ja mitteformaalset õppimist mõistetakse vastandina. Lõputöö teooria osast selgub, et õppimise vormide vastandamine ei ole õppija seisukohast tulemuslik ning vormide vastandumise asemel tuleks leida igas õppeolukorras sobivad vahendid ja meetodid. Õppimise keskmeks on õppija, kes eesmärgistab ja reflekteerib oma tegevust.

Minu teiseks suureks ülesandeks TORGis oli luua kogukonnapraktika ainekava tulenevalt minu noorsootöölalasest (mitteformaalse õppimise läbiviimise praktilisest) taustast. Selleks hetkeks olin mõtestanud kirjanduse abil, et õppimine on terviklik ja elukestev protsess, mis toimub sujuvalt olenemata keskkonnast. Õppe läbiviijal on aktiivse osalemise toetamise ja huvi tekitamise roll. Kui ma tutvustasin sellist lähenemist TORGi juhttiimile, siis kujunes sellest välja arutelu, milline võiks olla selle kooli õppijat toetav hindamine. Arutelu tulemusel loodi ka õpilase õppimise ja arengu toetamise mõtteviisi dokumendi mustand koolile.

Loov-praktilise lõputöö tulemuseks on kogukonnapraktika ainekava. Kogukonnapraktika kursus kuulub TORGis kursuste gruppi, mille kaudu saab õpilane ülevaate erinevatest lähenemis- ja mõtteviisidest maailmale ning meid ümbritsevale keskkonnale ja omandab mitmekülgseid oskused eneseväljendamiseks. TORGi kogukonnapraktika eesmärgiks on saada kogemus huvipakkavas valdkonnas, et kasvatada valmidust kodanikualgatuseks ja ettevõtlikkuseks ning kujuneda hoolivaks inimeseks kaaslaste ja ümbritseva keskkonna suhtes. Kogukonnapraktika kursuse jooksul panustab õppija kolme aasta jooksul enda lähikonda, koolikogukonda ja ennast huvitava valdkonna kogukonda. Praktikaid ja nende ettevalmistust toetavad kontakt- ja mentortunnid, milles arutletakse selle üle, millistesse kogukondadesse õppija kuulub ja kuidas ta neisse panustab. Samuti õpitakse eesmärgistama, planeerima ja reflekteerima oma tegevusi. Praktikakogemusi jäädvustatakse ja reflekteeritakse praktikapäevikus ning kursuse lõpus esitletakse kaasõppijatele oma praktikatulemusi.

Ainekava loomise protsessi jooksul toimus ajurünnak TORGi õppejuhi ja loodusainete juhtõpetajaga, mille käigus sai selgeks, et kursuse loomisel on oluline, et õppija mõtestaks

enda seost kogukonnaga, kuhu ta panustab ning ei tunneks, et kursus on “kohustuslik vabatahtlik töö”. Ajurünnaku tulemusel selgus teine lähtepunkt, õppija toetamine kogu kursuse jooksul, st isegi, kui praktika toimub koolist väljaspool, siis õppija on toetatud kogu protsessi vältel. Kolmandaks lähtepunktiks on praktika keskmes olev õppija, kes analüüsib oma kogemust endale seatud eesmärkide alusel. Lõputöö kirjutamise ajal oli mul tööalased kohtumised teiste riigigümnaasiumite noorsootöötajatega, kellelt sain praktilisi näiteid, et loodud kursuse põhimõtted on olulised tagamaks õppija arusaamade kujunemist kogukonda panustamisel ja enda arengu jälgimisel. Enne töö esitamist esitlesin ainekava ja kursuse ülesehitust TORGi juhttiimile, kellelt sain heakskiidu kursuse sobivuse ja rakendatavuse osas. Olen äärmiselt tänulik võimaluse eest luua kursus, mis tuleb läbida kõigil TORGi õppijatel. Suurim küsimus, mis tuleb lahendada enne kursuse õpetamise alustamist, on kuidas vähendada õpetaja töökoormust nii, et säiliks individuaalne lähenemine iga õppija arengu toetamisel. Kursus saab kindlasti täiendust siis, kui see 2023. aasta sügisel rakendust leiab ning selgub, millised ideed reaalsuses töötavad ja mida tuleb parandada.

Kasutatud allikad

- Anderson, B. (2006). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso.
- Annist, A. (2011). *Otsides kogukonda sotsialismijärgses keskuskülas: arenguantropoloogiline uurimus*. Tallinna Ülikool.
- Annist, A. (2021, november). Teadlikud kogukonnad kui keskkonnakriisi kuldvõtmeke. *Müürileht*. <https://www.muurileht.ee/aet-annist-teadlikud-kogukonnad-kui-keskkonnakriisi-kuldvotmeke/>
- Assor, A., Kaplan H. & Roth, G. (2002). Choice is good, but relevance is excellent: Autonomy-enhancing and suppressing teacher behaviours predicting students' engagement in schoolwork. *British Journal of Educational Psychology*, 72, 261–278.
- Colley, H., Hodkinson, P. & Malcom, J. (2003). *Informality and formality in learning: a report for the Learning and Skills Research Centre*. Lifelong Learning Institute University of Leeds.
- Cooley, C.H. (1929). *Social Organization*. Transaction Publishers.
- Epstein, J. L. (2010). School/Family/Community Partnerships: Caring for the Children We Share. *Kappan*, 92(3), 81-97. <https://doi.org/10.1177/003172171009200326>
- Erasmus+ ja Euroopa Solidaarsuskorpuse agentuuri noorteprogrammide keskus. (s.a.). *Tingimused*. <https://euroopanoored.eu/taotlemine/erasmus/noorteprojektid/noortevahetus/tingimused/>
- Fullan, M., Quinn, J. & McEachen, J. (2020). *Sügav õppimine: kaasa maailma, muuda maailma*. Haridus- ja Noorteamet.
- Galazan, A., Floren, T. & Jõgeva, M. (2016). *Kogukonnapraktika. Sinu panus kodanikuharidusse*. Ecoprint.
- Gibbs, G. (2013). *Learning by Doing: a guide to teaching and learning methods*. Oxford Brookes University.

Gutsy Go. (s.a.). *Communal method to encourage participation.*

<https://gutsygo.fi/en/menetelma-2023/>

Gümnaasiumi riiklik õppekava. (2011). RT I, 08.03.2023, 6.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/123042021011?leiaKehtiv>

Haridus- ja Teadusministeerium. (2014). *Eesti elukestva strateegia õppe strateegia 2020.*

https://www.haridusfoorum.ee/images/haridusstrateegia/Eesti_elukestva_oppe_strategia_loplik.pdf

Haridus- ja Teadusministeerium. (2019). *Ekspertühmade tulevikuvisionid ja ettepanekud Eesti haridus-, teadus-, noorte- ja keelevaldkonna arendamiseks aastatel 2021-2035.*

Haridus- ja Teadusministeerium.

https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/tark_ja_tegus_kogumik_a4_veebi.pdf

Haridus- ja Teadusministeerium. (2021a). *Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035.*

<https://www.hm.ee/media/1488/download>

Haridus- ja Teadusministeerium. (2021b). *Noortevaldkonna arengukava 2021–2035.*

<https://hm.ee/media/1495/download>

Heateo Sihtasutus. (2012). *Mõju hindamine – mis ja milleks?.* koost J. Aps (koost),

Kodanikuühenduste ühiskondliku mõju hindamine: käsiraamat (lk 6-14). Heateo Sihtasutus.

Howells, K. (2018). *The future of education and skills: education 2030: the future we want.* OECD.

[https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf)

Jüristo, K. (s.a.). *Head mõtted sünnivad kohvikus – maailmakohvikus. Mitteformaalne.*

<https://mitteformaalne.ee/methods/head-motted-sunnivad-kohvikus-maailmakohvikus/>

Karu, K., Jõgi, L., Rannala I.-E., Roosalu, T., Teder, L. & Põlda, H. (2019). *Mitteformaalõppe tähenduse konstrueerimine poliitikadokumentides. Eesti Haridusteaduste Ajakiri.*

Estonian Journal of Education, 7(1), 50–75. <https://doi.org/10.12697/eha.2019.7.1.03>

Koolieetika. (s.a.). *Hoolime.* <https://www.koolieetika.org/hoolime>

- Käger, M., Kivistik, K. & Griffel, D. (2018). *Kogukonnapraktika tagasiside analüüs*. Balti Uuringute Instituut. https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/2022/01/Uuringuaruanne_Kogukonna_prakt.pdf
- Leonard, J. (2011). Using Bronfenbrenner's Ecological Theory to Understand Community Partnerships: An Historical Case Study of One Urban High School. *Urban Education*, 46(5), 987–1010. <https://doi.org/10.1177/0042085911400337>
- Lindenberg, S. (1997). Grounding Groups in Theory: Functional, Cognitive, and Structural Interdependencies. *Advances in Group Processes*. 14, 281–331.
- Murasov, M., Mägi, E., Kendrali E., Roosmaa, E.-L., Roosalu, T., Taru, M., Karu, K., Põlda, H., Purga, E., Savolainen A., Viks-Binsol, P., Kallip, K., Wihlborg, M., Murphy, I. & Souto-Otero, M. (2022). *Mitteformaal- ja formaalõppe lõimimise praktikad Eestis*. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega (REFORM/SC2021/066). ICF, Praxis, Tallinna Ülikool ja Civitta Eesti. <https://www.hm.ee/et/mitteformaalse-oppimise-loimimine-formaalharidusse>
- National Research Council and Institute of Medicine. (2002). *Community Programs to Promote Youth Development*. The National Academies Press.
- Norqvist, L., & Leffler, E. (2017). Learning in non-formal education: Is it ‘youth-ful’ for youth in action?. *International Review of Education volume 63*, 235–256. <http://dx.doi.org/10.1007/s11159-017-9631-8>
- Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy* 6(1), 65–78.
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2010). RT I, 11.03.2023, 74. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410?leiaKehtiv>
- Põhikooli riiklik õppekava. (2011). RT I, 08.03.2023, 5. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020?leiaKehtiv>
- Põlda, H., Reinsalu, R. & Karu, K. (2021). Mitteformaalõpe praktikute keelekasutuses. *Emakeele Seltsi Aastaraamat*. 66. (1), 238–260. <http://dx.doi.org/10.3176/esa66.10>
- Rahandusministeerium. (2018). *Kaasava eelarve juhend*. <https://www.fin.ee/media/2543/download>

- Suto, I & Eccles, H. (2014). *The Cambridge approach to 21st Century skills: definitions, development and dilemmas for assessment*. Cambridge Assessment.
<https://www.cambridgeassessment.org.uk/Images/461811-the-cambridge-approach-to-21st-century-skills-definitions-development-and-dilemmas-for-assessment-.pdf>
- Tallinn. (2023). *Gutsy Go Tallinn*. <https://www.tallinn.ee/et/noorteinfo/gutsy-go-tallinn>
- Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasium. (s.a.a). *Koolist*. <https://www.torg.ee/koolist>
- Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasium. (s.a.b). *Õppekavast*.
<https://www.torg.ee/%C3%B5ppekavast>
- Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumi põhimäärus. (2021). RT I, 20.05.2022, 5.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/129092021002?leiaKehtiv>
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2020). *Embracing a culture of lifelong learning: contribution to the Futures of Education initiative: Embracing a culture of lifelong learning: contribution to the Futures of Education initiative*.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374112>
- Vabaühenduste Liit. (s.a.a). *Kogukonnapraktika mudelid koolides*.
<https://heakodanik.ee/kogukonnapraktika/opetajale/mudelid/>
- Vabaühenduste Liit. (s.a.b). *Kogukonnapraktika mudelid koolides*.
<https://kogukonnapraktika.ee/programmist/>
- Valk, A. (2019). *Tark ja Tegus Eesti 2035. Kolme ekspertrühma visioonidokumentide kokkuvõte*. Haridus- ja Teadusministeerium.
https://haridusfoorum.ee/images/2020/Tark_ja_tegus_kokkuvote.pdf
- Vihma, P. & Lippus, M. (2014). *Eesti kogukondade hetkeseis. Uuringuraport*. Linnalabor ja Eesti Külaliikumine Kodukant.
<https://www.kysk.ee/failid/Upload/files/Uuringud/Kogukonnauuring.pdf>
- Visak, I. & Kotsjuba, J. (2019, 22. veebruar). Kasutajakeskne disainmõtlemine Eesti koolisüsteemi. *Õpetajate Leht*. https://opleht.ee/2019/02/kasutajakeskne-disainmotlemine-eesti-koolisusteemi/?fbclid=IwAR3Y4XWCIF2ww_A0qFByd_-WB20g3NkQNVxv8vZSApWV15Z-jwsjWy3xpc0

Volker, B., Flap, H. & Lindenberg, S. (2006). When Are Neighborhoods Communities?
Community in Dutch Neighborhoods. *European Sociological Review*, 23(1), 99–114.
<https://doi.org/10.1093/esr/jcl022>

Lisa 1. Kogukonnapraktika ainekaart

Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasium	
Põhikursuse kaart - mustand	
Kursuse nimi	Kogukonnapraktika
Ainekava koostanud õpetaja(te) nimed	Ketrin Kastehein
Kursuse tüüp	Loovus on praktikas
Sihtrühm	G1/G2/G3
Osalejate maksimaalne arv	160
Eeltingimused kursusel osalemiseks	puuduvad
Kursuse toimumise aeg	Kursus toimub läbi kolme aasta.
Kursuse maht ja õppekorraldus	<p>Kursus koosneb 20st 70minutilise tunnist, mis jaotub kolme aasta peale:</p> <p>G1 2 x 70 kontakttunnid 3 x 70 lähikonna praktika</p> <p>G2 5 x 70 koolikogukonna praktika</p> <p>G3 2 x 70 kontakttunnid 8 x 70 huvipakkuva kogukonna praktika</p> <p>Kursusel on ette nähtud 2.5 x 70 minutit iseseisvat tööd, mis sellel kursusel on praktikapäeviku täitmiseks.</p> <p>Lisaks toetavad praktikaid ettevalmistavad mentortunnid igal õppeaastal.</p>
Kursuse lühikirjeldus	<p>Kogukonnapraktika on kohustuslik kursus kõigile Tõnismäe Riigigümnaasiumi õpilastele, kus õppija omandab üldpädevusi reaalelu kontekstis. Kursus toimub läbi kolme aasta ning õppija läbib igal õppeaastal teatud mahus praktika. Kursus annab õppijale võimaluse ennast teostada erinevates kogukondades – lähikond, kool ja huvipakkuva kogukond, kuhu ta saab panustada ja väljendada end lähtuvalt oma huvidest ja vajadustest. Õppija arendab kõiki üldpädevusi individuaalsete ja grüpiülesannete, praktika planeerimise, sooritamise ja analüüsi abil.</p>

Kursuse lühikirjelduse jätk	<p>Õppijal on võimalik arendada sotsiaalseid oskusi ja eelkõige kodaniku- ning ettevõtlikuspädevusi.</p> <p>Kursus on toetatud praktikaid ettevalmistavate mentortundide, kontakttundide ning praktikalaatadega, kus õppijad saavad kuulata ja jagada kogemusi endale sobival väljendusviisil (nt video, etüüd, poster, laul jne). Oluline osa praktika mõtestamisel on praktikapäevik, milles õppija reflekteerib oma kogemust.</p>
Kursuse eesmärk	<p>Saada kogemus huvipakkuvas valdkonnas, et kasvatada valmidust kodanikualgatuses ja ettevõtlikkuseks ning kujuneda hoolivaks inimeseks kaaslase ja ümbritseva keskkonna suhtes.</p>
Õpitulemused	<p>Kursuse läbinud õppija:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab, milliste kogukondadega ja kuidas ta on seotud; ● teab, miks ja kuidas on oluline panustada kogukondadesse enda ümber; ● on saanud praktilise kogemuse endale huvipakkuvas valdkonnas; ● oskab eesmärgistada ja reflekteerida oma tegevusi; ● oskab anda konstruktiivset tagasisidet kaasõppijatele; ● on arendanud üld- ja erialaseid pädevusi.
Tagasiside- meetodid ja -hindamiskriteeriumid ning kursuse tulemuse kujunemine	<p>Tagasisidestamismeetodid</p> <ul style="list-style-type: none"> ● õppija eesmärgistab ja reflekteerib oma tegevusi; ● õppijad annavad üksteisele tagasisidet praktikalaatadel; ● õpetaja annab õppijale tagasisidet lähtuvalt kursuse eesmärkidest ja õppija enda seatud eesmärkidest ja refleksioonist. <p>Hindamiskriteeriumid</p> <ul style="list-style-type: none"> ● õppija on läbinud kõik osapraktikad; ● õppija on esitanud praktikapäeviku, kus õppija eesmärgistab oma tegevuse, kirjeldab praktikakogemust ja reflekteerib ning analüüsib eesmärkide saavutamist; ● õppija osaleb aktiivselt praktikalaatadel. <p>Kursuse hinne kujuneb</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 70% osapraktikatest ● 20% praktikapäevikust ● 10% praktikalaatadest ja ettevalmistavatest kontakttundidest

Lisa 2. Kogukonnapraktika kursuse ülesehitus

Kursuse ülesehitus: 1 kursus on 20 70-minutilist tundi (=1400 min) ja 175 min (=2,5 70-minutilist tundi) iseseisvat tööd

Teema	Õpilaste tegevused ja õppevorm	Tegevused linnaruumis	Tundide arv (20 + 2,5)
1. aasta			
Sissejuhatus kursusesse	Kontakttund Kuulamine, diskussioonis osalemine, uurimine, analüüsimine, maailmakohvik, digivahendite kasutamine, praktikapäeviku täitmine	/	1
Praktikalaat	Kontakttund Kuulamine, diskussioonis osalemine, argumenteerimine, küsimuste küsimine, digivahendite kasutamine, enda ideede esitlemine, saab tagasisidet kaasõppijatelt	/	1
Lähikonna praktika	Praktikakohas tegutsemine Suhtlemine kogukonnaliikmetega, kogukonna vajaduste kaardistamine, vajaduspõhine praktika planeerimine ja elluviimine, suhtlemine mentoriga, õpipartneriga	Praktikakohas tegutsemine	3
2. aasta			
Koolikogukonna praktika	Praktikakohas tegutsemine Suhtlemine kogukonnaliikmetega, kogukonna vajaduste kaardistamine, vajaduspõhine praktika planeerimine ja elluviimine, suhtlemine mentoriga, õpipartneriga	Koolis, lähiümbruses või partnerite juures tegutsemine	5

Teema	Õpilaste tegevused ja õppevorm	Tegevused linnaruumis	Tundide arv (20 + 2,5)
3. aasta			
Huvipakkuva kogukonna praktika	Praktikakohas tegutsemine Suhtlemine kogukonnaliikmetega, kogukonna vajaduste kaardistamine, vajaduspõhine praktika planeerimine ja elluviimine, suhtlemine mentoriga, õpipartneriga	Praktikakohas tegutsemine	8
Praktikaid kokkuvõttev tund	Kontaktitud Praktikakogemuse kokkuvõtmine ja jagamine, kuulamine, praktikapäeviku täitmine, tagasisidestamise harjutamine, digivahendite kasutamine	/	1
Praktikalaat	Kontaktitud Kuulamine, diskussioonis osalemine, argumenteerimine, tagasiside andmine kaasõppijatele, digivahendite kasutamine, enda praktikatulemuste esitlemine	/	1
Kursuse jooksul iseseisev praktikapäeviku täitmine e refleksioon	Iseseisev töö Õppimise eesmärgistamine, planeerimine, reflekteerimine, analüüsimine, arenguvõimaluste teadvustamine	/	2.5

Lisa 3. Praktikakogemuse refleksioon

MINU KOGEMUS KOGUKONNAS TEGUTSEDES	
<i>(tegevuse kirjeldus)</i> Mis toimus? Kus toimus? Kirjelda, mida sina tegid ja kes seal veel olid, mida nemad tegid?	
<i>(tunded)</i> Millised tunded valdasid mind selle praktika jooksul?	
<i>(hinnang)</i> Milliste ülesannetega sain hästi hakkama? Mis mind toetas selle juures (nt aja planeerimine, tööde järjekord, mingi mõtteviis, kellegi tugi jne)?	
<i>(hinnang)</i> Milliste ülesannetega takerdusin? Mis mind ei toetanud nende ülesannete täitmisel?	
<i>(analüüs)</i> Minu tugevused, mis tulid esile selle praktika käigus:	
<i>(analüüs)</i> Minu nõrkused, mis tulid esile selle praktika käigus ja kuidas ma saan neid arendada:	
<i>(järeltunde tegemine)</i> Mida uut sain enda kohta teada/millele sain kinnitust?	
<i>(järeltunde tegemine)</i> Mil määral sai minu isikliku arenguga seotud eesmärk täidetud? Põhjenda.	
<i>(tegevusplaani koostamine)</i> Mida teeksin teisiti seda rolli/ neid tegevusi korrates, miks?	
<i>(tegevusplaani koostamine)</i> Järgmised sammud lähtuvalt sellest analüüsist järgmiseks osapraktikaks/edasiseks eluks:	

Lisa 4. Kogukonda panustamise tulemuse analüüs

TULEMUS KOGUKONNAS TEGUTSEMISELE	
Minu eesmärk seoses kogukonna heaolu parandamisega.	
Milliseid tegevusi ma eesmärgi saavutamiseks tegin?	
Miks ma valisin need tegevused?	
Mil määral sai täidetud minu eesmärk seoses kogukonda panustamisega täidetud? Põhjenda.	
Milline oli tulemus kogukonnale?	
Mida ma õppisin kogukonna kohta praktika käigus?	
Kuidas saan edaspidi (sellesse) kogukonda panustada?	

Lisa 5. Praktikakogemuse jagamise kriteeriumid

Praktikalaadal esitatava PRAKTIKAKOGEMUSE JAGAMISE kriteeriumid

- Praktikakogemuse jagamiseks leiab iga õppija sobiva ja ennast arendava viisi
- Praktikakogemuse jagamisel toob õppija välja kogukonnad, kuhu ta panustas, miks ta valis just need kogukonnad ja tegevused ning milline on tulemus kogukonnale ja õppija enda arengule
- Praktikakogemuse jagamist on võimalik talletada või sellest saab teha lühendatud talletava versiooni (nt etendusest saab plakat või video)
- Kui praktikat sooritatakse grupiga, siis praktikakogemuse jagamisel selgub iga õppija individuaalne panus
- Iga õppijale on jagamiseks ette nähtud kuni 5 minutit.

Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ketrin Kastehein,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Kogukonnapraktika ainekava Tallinna Tõnismäe Riigigümnaasiumile, mille juhendaja on Külli Salumäe, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Ketrin Kastehein

22.05.2023